

Universiteit Utrecht
Master psychologie, kinder- en jeugdpsychologie

Thesis

Sport maakt wie ik ben

*De betekenis van sport voor de persoonsontwikkeling
van adolescenten tussen de 12 en 18 jaar*

Yeshe Zoutenbier

3162494

Datum: 8 juli 2010

Begeleider
2° beoordelaar

Prof. Dr. Daan Brugman
Dr. Annerieke Oosterwegel

Inhoudsopgave

	<i>Pagina</i>
Voorwoord	5
Abstract	6
Samenvatting	7
Inleiding	8
Methode	24
Resultaten	31
Discussie/conclusie	40
Referenties	48
Bijlage 1: De vragenlijst	57

Voorwoord

Sport vormt al van jongs af aan een belangrijk deel van mijn leven. In zeker zin kan ik zeggen dat ik sport ben, of ben geworden. Een leven zonder sport is voor mij ondenkbaar. Daarom wilde ik mijn thesis graag richten op sport. Ik wilde graag uitzoeken of sport op psychologisch vlak een bijdrage kan leveren aan de ontwikkeling van jongeren. Meneer Brugman bood aan mij te begeleiden. Logischerwijs wil ik dan ook beginnen met het bedanken van meneer Brugman. Allereerst heeft hij mij zeer geholpen bij het vormen van mijn onderzoek. Hij luisterde naar waar ik naartoe wilde met dit onderzoek, gaf aan hoe hij het onderzoek voor zich zag en bood verschillende opties. Daarnaast heeft hij mij regelmatig van adviezen voorzien en mijn werk van commentaar. Op vragen van mijn kant gaf hij niet altijd direct antwoord, maar liet mij vaak zelf verder nadenken. Dit frustreerde mij wel eens, maar ik zie uiteindelijk in hoe goed dat is geweest en waar het mij gebracht heeft.

Daarnaast wil ik scholen waar ik de vragenlijst voor mijn onderzoek af mocht nemen zeer bedanken. Te beginnen bij Jan-Bram van Luit, die mij in contact bracht met de afdelingsleiders van het Alberdink Thijm College en het Groot Goyland College in Hilversum. Tenslotte wil ik ook Het Via Nova College in Leidsche Rijn bedanken, en in het bijzonder Miguel Bellettini. Alle scholen hebben mij fantastisch geholpen.

Tenslotte wil ik mijn ouders en vrienden bedanken die mij gesteund hebben tijdens het onderzoek. Het onderzoek heeft veel van mij gevraagd, heeft mij alle facetten van het onderzoek van heel dichtbij leren kennen, heeft veel tegenslagen gekend, maar mij tegelijkertijd ook veel plezier gegeven en bovenal trots!

Abstract

The focus of this study is the contribution of sports participation on the personality development of adolescents. The sample consisted of 272 students (115 girls, 157 boys), 13 to 19 years of age ($M = 14.90$) of three secondary schools of different educational levels. Sports participation turned out to be high (83%). Sporting adolescents ($N = 226$) did not differ from non-sporting adolescents ($N = 46$) in age, sex, ethnicity and level of education. Structure of sports activities did not moderate the relationship between sports participation and moral self-relevance, or between sports participation and prosocial or antisocial behavior. The degree of competitiveness of the sports activity was related with antisocial behavior and alcohol and drug use. Sporting and non-sporting adolescents did not differ in the mean score on moral self-relevance and self-esteem, but did differ in the predictors of moral self-relevance and self-esteem. Sport does contribute to the personality development of adolescents.

Samenvatting

In deze studie wordt de bijdrage van sportdeelname aan de persoonsontwikkeling van adolescenten onderzocht. Aan het onderzoek werd deelgenomen door 272 leerlingen (115 meisjes, 157 jongens) in de leeftijd van 13 t/m 19 jaar ($M = 14.90$) van 3 scholen voor voortgezet onderwijs van verschillende opleidingsniveaus (VMBO / HAVO / VWO). De sportdeelname van de adolescenten bleek groot (83%). Sportende adolescenten ($N = 226$) verschilden niet van niet-sportende adolescenten ($N = 46$) in leeftijd, sekse, etniciteit en opleidingsniveau. De structuur van de sport bleek geen rol van betekenis te spelen in het verband tussen sportdeelname en morele zelfrelevantie of tussen sportdeelname en pro- en antisociaal gedrag. Competitiviteit van sportdeelname houdt verband met antisociaal gedrag en alcohol- en drugsgebruik. Sportende en niet-sportende adolescenten verschilden niet in de gemiddelde morele zelfrelevantie en eigenwaarde maar wel in de voorspellers van morele zelfrelevantie en het gevoel van eigenwaarde. Sport draagt dus bij aan de persoonsontwikkeling van adolescenten.

Inleiding

1.1 Sportdeelname in de adolescentie

Jongeren hebben gemiddeld zes uur vrije tijd per dag (CBS, 2003). Dat wil zeggen, tijd die ze niet hoeven te besteden aan verplichte of noodzakelijke activiteiten, zoals (huishoudelijk) werk, zorg en studie. Een activiteit waar jongeren relatief veel vrije tijd in stoppen is sport. Van de Nederlandse jeugd tussen de 13 en 17 jaar zit 68% op een sportvereniging (CBS, 1999). Hoeveel hoger het percentage jongeren ligt dat, ook buiten de sportvereniging om, aan sport doet is onduidelijk. Het aantal sportende jongeren neemt echter sterk af naarmate de leeftijd toeneemt, vooral onder meisjes (Berk, 2006; CBS, 2003; Vilhjalmsson & Kristjansdottir, 2003). Jongens en meisjes nemen even vaak deel aan sportactiviteiten, maar meisjes steken minder tijd in sport (Jago, Anderson, Buranowski & Watson, 2005; Vazsonyi, Pickering, Belliston, Hessing & Junger, 2002; Vilhjalmsson & Kristjansdottir, 2003).

Sport wordt door de overheid sterk gestimuleerd. Want sport is niet alleen leuk, het is namelijk ook goed voor de gezondheid (ACSM, 2007; Hildebrandt et al., 2008). Sport vermindert bijvoorbeeld de kans op onder andere hart- en vaatziekten en op het optreden van tal van andere chronische aandoeningen (Wendel-Vos et al., 2005). Sport kan ook negatieve gevolgen hebben voor de gezondheid, in de vorm van sportblessures (CBS, 2008). Dat sport daarnaast prosociaal gedrag stimuleert, antisociaal gedrag inhibeert en een positieve bijdrage levert aan de morele ontwikkeling en eigenwaarde van adolescenten is waarschijnlijk minder bekend (Arnold, 1994; Bowker, Gadbois & Cornock, 2003; Donaldson & Ronan, 2006; Fox, 2000; Fraser-Thomas, Côté & Deakin, 2005; Kirkcaldy, Shephard & Siefen, 2002; Rutten et al., 2007; Rutten et al., 2008; Rutten et al., 2004; Twisk, 2001; Vilhjalmsson & Kristjansdottir, 2003). Sport zou dus een positieve bijdrage leveren aan de persoonsontwikkeling van adolescenten, oftewel, een bijdrage aan hoe de persoon zichzelf ziet.

1.1.1 Benadering sportdeelname

Onderzoek naar de effecten van sport richt zich vaak alleen op sportdeelname binnen een sportvereniging. Ander onderzoek kijkt naar de mate van beweging op een dag en de effecten die de beweging met zich meebrengt. In deze studie zal sport op algemene manier beschouwd worden. Niet alleen sporten binnen een sportvereniging wordt gezien als sport, maar ook alle sportactiviteiten daarbuiten, zoals voetballen op straat. Beweging in het algemeen, zoals fietsen naar school of traplopen, vallen niet onder sport in deze studie. Voor zover bekend is dit een aanpak die niet eerder vertoond is. Het doen van voorspellingen over de effecten van deze visie op sport zal daarom lastig zijn, maar vooral gebaseerd worden op onderzoek naar sport binnen een sportvereniging. De algemene invalshoek op sport zoals gehanteerd in deze studie kan nieuw licht werpen op de bijdrage van sport op de persoonsontwikkeling.

1.2 *Het 'zelf'*

Het 'zelf' is een abstract begrip, dat op verschillende manieren benaderd kan worden. Het zelfconcept of zelfbeeld refereert aan individuele kenmerken, overtuigingen, houdingen en gevoelens die men heeft over zichzelf (Jackson & Goossens, 2006). Het zelfconcept is een beschrijving van hoe men zichzelf ziet. Het zelf kan ook op een affectieve manier benaderd worden. Eigenwaarde of zelfwaardering (self-esteem) is de term die gebruikt wordt voor deze affectieve benadering. Eigenwaarde refereert aan hoe men zichzelf ervaart (Jackson & Goossens, 2006). Het zelfconcept en eigenwaarde worden gezien als verschillende benaderingen. Toch zijn beide sterk met elkaar verweven en worden vaak door elkaar gebruikt. Rosenberg (1979) vraagt zich af het zelfconcept wel bestaat zonder een affectieve evaluatie. Ook Harter gaat uit van een affectieve benadering van het zelfconcept (1983; 1999). In dit onderzoek zal het zelfconcept eveneens op een affectieve manier benaderd worden, gebaseerd op de ideeën van Harter.

1.2.1 *Multidimensioneel zelf*

Op dit moment wordt het idee dat het zelfconcept een multidimensioneel construct is algemeen onderschreven. Dit perspectief op het zelfconcept werd geïntroduceerd door Shavelson (Shavelson, Hubner & Stanton, 1976; Shavelson & Marsh, 1986) en verder uitgewerkt door Harter (1983). De term multidimensioneel houdt in dat er verschillende dimensies bestaan binnen het zelfconcept. Deze verschillende dimensies worden losstaand van elkaar geëvalueerd. Voorbeelden hiervan zijn academische competentie, sociale competentie, uiterlijk, atletische competentie en ook het individu als geheel. Naar de laatste, het individu als geheel, wordt verwezen wanneer men het heeft over globale eigenwaarde of globale zelfevaluatie. Tevens wordt het gebruikt als synoniem van het begrip eigenwaarde.

Harter ontwikkelde in 1988 een invloedrijk meetinstrument voor het vaststellen van de eigenwaarde van adolescenten; de *Self Perception Profile for Adolescents* (SPPA). Deze vragenlijst werd in het Nederlands vertaald als de *Competentie Belevingsschaal voor Adolescenten* (CBSA; Treffers, Goedhart, Veerman, Van den Bergh, Ackaert & de Rycke, 2002). De CBSA bestaat uit zeven deelschalen: schoolvaardigheden, sociale acceptatie, sportieve vaardigheden, fysieke verschijning, gedragshouding, hechte vriendschap en gevoel van eigenwaarde. Harter benadrukt dat alle domeinen van de eigenwaarde los van elkaar gezien moeten worden, ook het globale gevoel van eigenwaarde. De relaties tussen het gevoel van eigenwaarde en de specifieke competentiebeleving op de verschillende domeinen verschillen volgens haar van elkaar. Ze zijn domeinspecifiek. Daarom kunnen verschillende groepen anders scoren op de verschillende domeinen, afhankelijk van wat voor hun belangrijk is. Zo kunnen er bijvoorbeeld voor jongens andere verbanden gelden dan voor meisjes.

Dat de verschillende domeinen van eigenwaarde onderling verbonden zijn, maar ook vooral domeinspecifiek komt terug in het onderzoek van Van Hoorn en Weitjens (1998) en van Kolff en Leydens (1999). Zij deden onderzoek naar de CBSA onder Nederlandse en

Vlaamse adolescenten, waarbij onder andere gekeken werd naar de samenhang tussen de verschillende schalen. De correlaties tussen de schalen bleek in bijna alle gevallen zwak tot matig. Alleen de schalen “gevoel van eigenwaarde” en “fysieke verschijning” bleken sterk gecorreleerd voor zowel jongens als meisjes. Deze samenhang werd ook gevonden met behulp van de originele vragenlijst (Harter, 1988). Gevoel van eigenwaarde en fysieke verschijning zijn de enige twee schalen die inhoudelijk verwant zijn (Boivin, Vitaro & Gagnon, 1992; Van den Bergh & Marcoen, 1999).

1.2.2 Het zelf in de adolescentie

De adolescentie is een periode waarin er veel verandert in het zelfconcept en de eigenwaarde van jongeren. Fysieke, cognitieve, en sociale veranderingen kunnen stressvol zijn en doen een beroep op het psychische aanpassingsvermogen van de adolescent. Jongeren worden zich meer bewust van zichzelf en gaan kritischer naar zichzelf kijken (Rosenberg, 1986, in Jackson & Goossens, 2006). Deze ontwikkeling gaat samen met een daling van de eigenwaarde, bij zowel jongens als meisjes (Bowker, Gadbois & Cornock, 2003; Jackson & Goossens, 2006). De zelfwaardering van meisjes daalt sterker dan bij jongens, zodat meisjes in de adolescentie over het algemeen een veel lagere zelfwaardering hebben (Feingold & Mazzella, 1998; Jackson & Goossens, 2006; Lirgg, 1991, in Fox, 2000). Er zijn ook sekseverschillen op de verschillende domeinen van de zelfwaardering. Kolff en Leydens (1999) vonden dat de meisjes in hun steekproef hoger scoorden op de schalen gedragshouding en hechte vriendschap dan jongens. Op sociale acceptatie waren de scores van jongens en meisjes vergelijkbaar. Jongens hadden een hogere zelfwaardering op de overige schalen. Cole en zijn collega's benadrukken dat er tijdens de adolescentie veranderingen optreden in de verschillen in zelfwaardering tussen jongens en meisjes. Bij jongens stijgt de eigenwaarde op het gebied van sociale acceptatie, en bij meisjes op fysieke verschijning (Cole et al., 2001).

Positieve eigenwaarde heeft belangrijke gevolgen voor het welzijn van mensen. Het geeft mensen het vertrouwen om uitdagingen aan te gaan, zorgt voor een meer optimistische attitude, positieve sociale aanpassing en is eveneens gerelateerd aan een betere psychische gezondheid (Baumgardner, 1990; Biddle & Mutrie, 2001; Diener, 1984, in Fox, 2000; Mutrie & Parfitt, 1998). Bovendien beschermt het tegen diverse soorten psychopathologie (Rutter, 1997). Het ontwikkelen van een positieve eigenwaarde is dus belangrijk.

1.2.3 Sport en eigenwaarde

Een factor die nauw verbonden is met eigenwaarde is beweging en sport. Sportdeelname lijkt samen te hangen met een hogere eigenwaarde (Biddle & Mutrie, 2001; Calfas & Taylor, 1994; Daniels & Leaper, 2006; Donaldson & Ronan, 2006; Fox, 2000; Gruber, 1986; Vilhjalmsson & Kristjansdottir, 2003). Over de richting van dit verband bestaan twee verschillende hypothesen (Sonstroem, 1997a, 1997b). De eerste hypothese, de ‘motivational approach’ of ‘personal development’ hypothese stelt dat een hoge eigenwaarde zorgt voor een toename in sportdeelname. De ‘skill (personal) development’ hypothese gaat uit van het tegenovergestelde, namelijk dat sportdeelname zorgt voor een toename in eigenwaarde.

Voor de laatste hypothese is veel steun. Zo is uit de meta-analyse van Gruber (1986) gebleken dat sport in 61% van de bestudeerde onderzoeken een significant positief effect van sport op de eigenwaarde rapporteerde. De onderzochte literatuur betrof zowel onderzoeken naar interventieprogramma’s (zoals besproken zal worden in de volgende alinea) als onderzoeken die sportende jongeren vergeleek met niet sportende jongeren. Donaldson en Ronan (2006) toonden in hun onderzoek aan dat naarmate adolescenten intensiever aan sport deelnamen, de eigenwaarde toenam.

Op basis van de literatuur die wijst op dit positieve effect van sport op de eigenwaarde zijn diverse interventieprogramma’s ontwikkeld waarbij sport wordt ingezet om de

eigenwaarde van jongeren te verhogen (Biddle & Mutrie, 2001; Donaldson, & Ronan, 2006; Fox, 2000; Sonstroem, 1984). Uit de meta-analyse van Sonstroem (1984) komt naar voren dat deelname aan een sportprogramma zorgt voor een toename in eigenwaarde, vooral onder jongeren met een lage eigenwaarde. Biddle en Mutrie (2001) bespreken in hun boek diverse onderzoeken waaruit blijkt dat sport in de meeste gevallen een positief effect heeft op de eigenwaarde, en in enkele gevallen geen effect. Er wordt geen negatief effect van sport op eigenwaarde gerapporteerd. Het bestaan van de eerste hypothese, de ‘motivational approach’ of ‘personal development’ hypothese, wordt slechts gesuggereerd. Donaldson en Ronan (2006) en Feltz (2007) opperen in hun onderzoek dat jongeren met een hoge eigenwaarde ervoor kiezen te sporten. Bewijs voor deze hypothese is er echter niet.

Naast een positieve invloed van sport op eigenwaarde in het algemeen, worden er ook positieve effecten van sport op de deelaspecten van eigenwaarde gevonden. De domeinen die in verband gebracht worden met sport zijn fysieke verschijning en sportieve vaardigheden. Dat sport bijdraagt aan een hogere eigenwaarde op gebied van sportieve vaardigheden is een open deur. Adolescenten die sporten trainen hun sportieve vaardigheden. Ze ontwikkelen spierkracht, een betere conditie, ervaren meer controle over het eigen lichaam, etc. (Bowker, Gadbois & Cornock, 2003; Daniels, & Leaper, 2006; Donaldson & Ronan, 2006; Fox, 2000). Maar ook de eigenwaarde van de fysieke verschijning, ook wel het lichaamsbeeld genoemd, wordt op een positieve manier beïnvloed door sportdeelname (Bowker, Gadbois & Cornock, 2003; Donaldson & Ronan, 2006; Fox, 2000). Dit is misschien wel het belangrijkste effect, aangezien het lichaamsbeeld volgens Fox (2000) in de adolescentie de sterkste voorspeller is van eigenwaarde in het algemeen. Zoals eerder gezegd, gevoel van eigenwaarde en fysieke verschijning blijken ook in de SPPA en CBSA de enige schalen die sterk met elkaar correleren en zijn inhoudelijk verwant (Biovin, Vitaro & Gagnon, 1992; Harter, 1988; Kolff & Leydens, 1999; Van den Bergh & Marcoen, 1999; Van Hoorn & Weitjens, 1998).

Er zijn echter ook onderzoeken die geen invloed konden aantonen van sport op de eigenwaarde in het algemeen, maar wel op de deelaspecten fysieke verschijning en sportieve vaardigheden (Bowker, Gadbois & Cornock, 2003; Zaharopoulos & Hodge, 1991). Dit lijkt ook te gelden voor de sekseverschillen in eigenwaarde. Zo wordt er in het onderzoek van Bowker, Gadbois en Cornock (2003) geen sekseverschil gevonden voor eigenwaarde, maar wel voor eigenwaarde van de sportieve competentie en fysieke verschijning. Meisjes scoren op allebei lager dan jongens.

De sekseverschillen in globale eigenwaarde, eigenwaarde van de sportieve vaardigheden en de eigenwaarde van de fysieke verschijning passen in het plaatje van sport als beschermende factor voor een positieve eigenwaarde, zoals gesteld in het artikel van Bowker, Gadbois en Cornock (2003). Meisjes scoren op alle drie de domeinen van eigenwaarde over het algemeen lager dan jongens (Klomsten, Marsh & Skaalvik, 2005; Kolff & Leydens, 1999; Van Hoorn & Weitjens, 1998), maar sporten ook duidelijk minder dan jongens. Meisjes zouden dus door de verminderde deelname aan sport minder kunnen profiteren van de positieve effecten van sport op de eigenwaarde. Een hoopgevend gegeven is dat er op dit moment een trend waarneembaar is die laat zien dat meisjes steeds vaker gaan sporten (Daniels & Leaper, 2006; Vilhjalmsson & Kristjansdottir, 2003). Nu is het afwachten of deze trend gepaard gaat met een gelijke positieve trend in eigenwaarde van meisjes. Op basis van deze gegevens kan gesteld worden dat sport een uitstekend middel is om de eigenwaarde van jongeren te verhogen. Vooral voor meisjes valt er veel te winnen.

1.3 Sport en moraliteit

Naast de positieve effecten van sport op het zelf, wordt sport ook in verband gebracht met pro- en antisociaal gedrag. Er zijn onderzoeken die wijzen op een positieve invloed van sport, waarbij sport prosociaal gedrag stimuleert en antisociaal en delinquent gedrag geremd wordt

(Arnold, 1994; Donaldson & Ronan, 2006; Fraser-Thomas, Côté & Deakin, 2005; Rutten, et al., 2008; Rutten et al., 2007; Rutten et al., 2004). De onderzoeken wijzen echter vooral op de onduidelijkheid van dit verband, want er worden gemengde resultaten gevonden. Sport wordt namelijk ook met enige regelmaat gekoppeld aan antisociaal gedrag en een verhoogd drankgebruik en dronkenschap, vooral onder jongens (Arnold, 1994; Donaldson & Ronan, 2006; Eccles & Barber, 1999; Eccles, Barber, Stone & Hunt, 2003; Fraser-Thomas, Côté & Deakin, 2005; Rutten et al., 2008; Rutten et al., 2007; Rutten et al., 2004). De verklaring voor de tegenstrijdigheid in het verband tussen sport en antisociaal gedrag wordt met name gezocht in de structuur van de sportactiviteit (zie paragraaf 1.3.1).

Ook is er onderzoek gedaan naar het verband tussen sport en drugsgebruik en stimulerende middelen. Onderzoek naar het verband tussen drugsgebruik en sport laat eveneens geen eenduidige resultaten zien. Eccles en Barber (1999) en Eccles, Barber, Stone en Hunt (2003) vinden geen significant verband tussen deelname aan een teamsport en drugsgebruik. Challier, Chau, Prédine, Choquet en Legras (2000) vinden dat sommige sporten negatief gerelateerd zijn aan drugsgebruik, terwijl andere sporten positief gerelateerd zijn aan drugsgebruik. De verklaring die de onderzoekers geven is dat het herhaaldelijk samenkomen binnen sommige sporten een risico kan vormen voor het gebruiken van drugs. Pate, Trost, Levin en Dowda (2000) en Donato et al. (1994) geven daarentegen aan dat sport onder adolescenten samengaat met een gezonde levensstijl: minder roken, alcohol en drugsgebruik.

1.3.1 Structuur van de activiteit en moraliteit

De structuur van een activiteit lijkt het tegenstrijdige verband tussen sport en pro- en antisociaal gedrag te kunnen verklaren. Onderzoek laat zien dat georganiseerde activiteiten de meest positieve effecten hebben op de ontwikkeling in het algemeen. Dit geldt ook voor georganiseerde sportactiviteiten (Duncan, Duncan, Strycker & Chaumeton, 2002; Donaldson

& Ronan, 2006; Eccles & Barber, 1999; Eccles, Barber, Stone & Hunt, 2003; Fraser-Thomas, Côté & Deakin, 2005; Larson, 2000; Rutten et al., 2007). Zeer gestructureerde activiteiten worden geassocieerd met lage niveaus van antisociaal gedrag, terwijl weinig gestructureerde activiteiten geassocieerd worden met hoge niveaus van antisociaal gedrag (Mahoney, 2000; Mahoney & Stattin, 2000). Shields en Bredemeier (1995) en Arnold (1994) stellen dat juist het competitieve element van de sport van doorslaggevende waarde is. Competitiviteit remt de morele ontwikkeling en doet antisociaal gedrag toenemen.

1.4 Morele ontwikkeling

Dit onderzoek is gericht op het verband tussen sport en de persoonsontwikkeling van adolescenten, tussen sport en het zelf. Het zelf bevat ook een moreel aspect, morele zelfrelevantie genaamd. Deze benadering en meetmethode van moraliteit is redelijk recent ontstaan. Een andere benadering (moreel oordeel) kreeg tot voorkort de meeste aandacht.

Kohlberg (1981, 1984; in Arnold, 1993), Blasi (1999) en Nucci (2002) stelden dat gedrag alleen als moreel gezien kan worden wanneer dit voorafgegaan is door moreel oordeel. Moreel oordeel zou dus de belangrijkste voorspeller zijn van moreel gedrag. Meta-analyses, zoals die van Stams et al. (2006) lieten zien dat antisociaal gedrag, over een geheel van 50 studies, samenging met een lager niveau van moreel oordeel. Andere studies laten echter zien dat moreel oordeel slechts een zwakke voorspeller is van moreel handelen of prosociaal gedrag (Arnold, 1993; Barriga, Morrison, Liao & Gibbs, 2001; Frimer & Walker, 2008; Walker & Frimer, 2009). Dit verschijnsel wordt de 'judgment-action gap' genoemd. Daarom is men op zoek gegaan naar een betere voorspeller van moreel gedrag. Er werd geopperd dat moreel gedrag voorspeld zou kunnen worden aan de hand van het zelfconcept, er vanuit gaande dat moraliteit deel uitmaakt van het zelfconcept. Of men zich moreel gedraagt hangt af van de mate waarin men in staat is de morele relevantie van sociale gebeurtenissen te zien.

Morele aandacht en interpretatie zijn volgens Moshman (1999, in Barriga et al., 2001) alleen waarschijnlijk wanneer moreel zijn een centraal aspect is van het zelfbeeld.

Blasi's (1983) "self model" van moreel functioneren is een van de meest expliciete theoretische bijdragen aan de subjectieve en affectieve dimensies van moraliteit. Volgens Blasi (1983; 1984; 1989, in Bergman, 2002; Blasi, 1990) hangt de neiging van een persoon zich moreel te gedragen sterk af van de mate waarin morele overtuigingen en waarden geïntegreerd zijn in het zelfconcept. Naarmate men meer waarde toekent aan deze morele overtuigingen en waarden zal men er vaker naar handelen. Hij ziet het niet handelen naar de eigen morele overtuiging als een inconsistentie, in strijd met het zelf (Blasi, 1993).

Ook Damon ziet het 'zelf' als een bepalende factor in moreel gedrag. Damon (1984) stelt dat moraliteit en het zelf twee verschillende componenten zijn die in de adolescentie steeds meer integreren. Dit proces loopt door tot ver in de volwassenheid. Hoewel beide componenten steeds meer geïntegreerd raken, betekent dit nog niet dat deze integratie compleet is in de volwassenheid of ooit compleet zal zijn (Colby & Damon, 1992; Frimer & Walker, 2008). Damon is samen met Colby (1992; 1993) tot dezelfde conclusie gekomen als Blasi. Zij gaan eveneens uit van de integratie van het zelf en moraliteit. Zij stellen dat gedrag te voorspellen is aan de hand van de mate waarin beide componenten een eenheid vormen.

Tenslotte heeft ook onderzoek van Arnold (1993) uitgewezen dat de mate waarin morele aspecten deel uitmaken van het zelfconcept, morele zelfrelevantie genoemd, een sterke voorspeller is van moreel of prosociaal gedrag van adolescenten. Morele zelfrelevantie bleek positief te correleren met leerkrachtrapportage van moreel gedrag. De mate waarin jongeren zich identificeren met morele waarden kwam terug in de gedragsrapportages van de leerkrachten. Bovendien vond zij dat bij exceptioneel altruïstische adolescenten moraliteit zeer centraal stond in hun zelfschema. Moreel oordeel bleek geen significante voorspeller. In deze studie zal daarom morele zelfrelevantie centraal staan, en niet moreel oordeel.

Aangezien een hoge mate van morele zelfrelevantie over het algemeen geassocieerd wordt met moreel en altruïstisch gedrag zou verwacht mogen worden dat morele zelfrelevantie positief gerelateerd is aan pro sociaal gedrag en negatief gerelateerd aan antisociaal gedrag. Uit onderzoek van Barriga et al. (2001) bleek dat morele zelfrelevantie inderdaad een significante voorspeller is van externaliserend gedrag ($p < .001$). Er werd geen significant verband gevonden tussen moreel oordeel en morele zelfrelevantie en het verband tussen moreel oordeel en antisociaal gedrag werd gemedieerd door cognitieve vertekeningen. Meisjes scoorden hoger op morele zelfrelevantie dan jongens ($p < .01$).

1.4.1 Moraliteit en eigenwaarde

Naast morele zelfrelevantie is ook het gevoel van eigenwaarde verbonden aan moreel gedrag. Over deze relatie bestaan twee tegengestelde gedachten. Het eerste is dat een lage mate van eigenwaarde verbonden is aan antisociaal en delinquent gedrag (Baumeister, Bushman en Campbell, 2000; Donnellan, Trzesniewski, Robins, Moffitt & Caspi, 2005; Fergusson & Horwood, 2002; Sprott & Doob, 2000). De tweede gedachte is dat een extreem hoge mate van eigenwaarde verbonden is met antisociaal gedrag. Deze gedachte gaat echter niet op voor alle personen met een hoge eigenwaarde, maar geldt specifiek voor individuen met een fragiele en onstabiele eigenwaarde, zoals mensen met narcisme (Bushman & Baumeister, 1998). Vaak worden narcisme en eigenwaarde gezien als twee waarden op eenzelfde continuüm. Dit is onterecht volgens Rosenberg (1965). Hij stelt dat 'wanneer men te maken heeft met eigenwaarde vraagt men of de individu zichzelf adequaat vindt, een waardevol persoon, en niet of men zich superieur voelt te opzichte van anderen'. Narcistische personen omschrijven zichzelf als speciale, extraordinaire mensen die beter zijn dan anderen. Schalen van eigenwaarde en van narcisme blijken slechts een correlatie van .20 tot een lage .30 voort te brengen. Dit is veel lager dan men zou mogen verwachten van twee meetmethoden van

hetzelfde construct. Narcisme en een hoge eigenwaarde dienen dus los gezien te worden van elkaar. In dit onderzoek zal alleen gekeken worden naar globale eigenwaarde en niet naar narcisme. Er zal daarom dan ook vanuit worden gegaan dat antisociaal of delinquent gedrag verbonden is met een lage eigenwaarde.

Naast de relatie tussen eigenwaarde en antisociaal of delinquent gedrag is het verband tussen eigenwaarde en pro sociaal gedrag ook onderzocht. Uit onderzoek blijkt dat een hoge mate van globale eigenwaarde bij meisjes gekoppeld is aan pro sociaal gedrag (Laible, Carlo & Roesch, 2004). Eisenberg en Fabes (1998) vonden dat jongeren met een hoge mate van eigenwaarde andere mensen eerder hielpen dan jongeren met een lage mate van eigenwaarde, mogelijk doordat er eerder aan de eigen behoeften is voldaan. Bovendien kan het helpen van mensen de eigenwaarde op zijn beurt verhogen.

Er is tot op heden geen onderzoek gedaan naar de relatie tussen morele zelfrelevantie en het gevoel van eigenwaarde. Huidig onderzoek zal daarom nieuwe inzichten opleveren in deze relatie. Verwachtingen over dit verband zullen daarom gedaan moeten worden op basis van de theorieën over het verband tussen eigenwaarde en moreel gedrag. Uit de literatuur blijkt dat morele zelfrelevantie positief samenhangt met pro sociaal gedrag en negatief met antisociaal gedrag. Men zou op basis hiervan mogen verwachten dat morele zelfrelevantie een positieve relatie heeft met pro sociaal gedrag, en een negatieve relatie met antisociaal gedrag.

1.5 Huidige studie

1.5.1 Hoofdvraag

De hoofdvraag van deze studie is: “*Wat is de bijdrage van sport aan de persoonsontwikkeling van adolescenten in de leeftijd van 13 t/m 18 jaar?*” Sport lijkt op basis van de behandelde literatuur sterk verbonden met diverse aspecten van het zelf en morele zelfrelevantie. Toch bestaat er nog veel onderduidelijkheid over hoe deze verbanden precies in elkaar zitten en zijn

er veel tegenstrijdige gegevens. In dit onderzoek zullen deze verbanden nader onderzocht worden. Verschillende aspecten van het zelfconcept en morele zelfrelevantie worden in verband gebracht met pro- en antisociaal gedrag. Omdat het een cross-sectioneel onderzoek betreft, kunnen geen uitspraken worden gedaan over causaliteit.

1.5.1 Verwachtingen

Allereerst wordt er verwacht dat sportdeelname een positief verband heeft met gevoel van eigenwaarde, eigenwaarde van de fysieke verschijning, eigenwaarde van de sportieve vaardigheden en morele zelfrelevantie (Biddle & Mutrie, 2001; Calfas & Taylor, 1994; Daniels & Leaper, 2006; Donaldson & Ronan, 2006; Fox, 2000; Gruber, 1986; Vilhjalmsson & Kristjansdottir, 2003). Verder wordt verwacht dat fysieke verschijning en gevoel van eigenwaarde sterk positief correleren (Boivin, Vitaro & Gagnon, 1992; Kolff & Leydens, 1999; Van den Bergh & Marcoen, 1999; Van Hoorn & Weitjens, 1998). Tevens worden sekse- en leeftijdverschillen verwacht voor de verschillende domeinen van eigenwaarde, waarbij meisjes lager scoren op het gevoel van eigenwaarde, fysieke verschijning en sportieve vaardigheden (Bowker, Gadbois & Cornock, 2003; Cole, et al., 2001; Feingold & Mazzella, 1998; Fox, 2000; Jackson & Goossens, 2006; Klomsten, Marsh & Scaalvik, 2005; Kolff & Leydens, 1999; Van Hoorn & Weitjens, 1998). Meisjes zullen hoger scoren op hechte vriendschap, gedragshouding (Cole et al., 2001; Kolff & Leydens, 1999) en morele zelfrelevantie dan jongens (Barriga et al., 2001).

Gevoel van eigenwaarde is gerelateerd aan pro- en antisociaal gedrag. Een hoog gevoel van eigenwaarde zal verbonden zijn aan meer prosociaal gedrag (Eisenberger & Fabes, 1998; Laible, Carlo & Roesch, 2004). Een laag gevoel van eigenwaarde zal juist verbonden zijn aan meer antisociaal gedrag (Baumeister, Bushman en Campbell, 2000; Donnellan, Trzesniewski, Robins, Moffitt & Caspi, 2005; Fergusson & Horwood, 2002; Rosenberg,

Schooler, & Schoenbach, 1989; Sprott & Doob, 2000). Ondanks het feit dat er geen literatuur beschikbaar is over de relatie tussen morele zelfrelevantie en pro- en antisociaal gedrag wordt verwacht dat morele zelfrelevantie positief zal samenhangen met pro sociaal gedrag en negatief samenhangen met antisociaal gedrag.

Het verband tussen sport en anti- en pro sociaal gedrag is minder duidelijk. Verwacht wordt dat sport gerelateerd is aan antisociaal gedrag en ongerelateerd aan pro sociaal gedrag. De structuur van de activiteit zal bepalend zijn in het verband tussen sport en pro- en antisociaal gedrag (Mahoney, 2000; Mahoney & Stattin, 2000). Wanneer een sportactiviteit gestructureerd is, zullen jongeren minder antisociaal gedrag en meer pro sociaal gedrag vertonen dan wanneer deze ongestructureerd is. Bovendien zal antisociaal gedrag toenemen naarmate de sportactiviteit competitiever is (Arnold, 1994; Shields & Bredemeier, 1995).

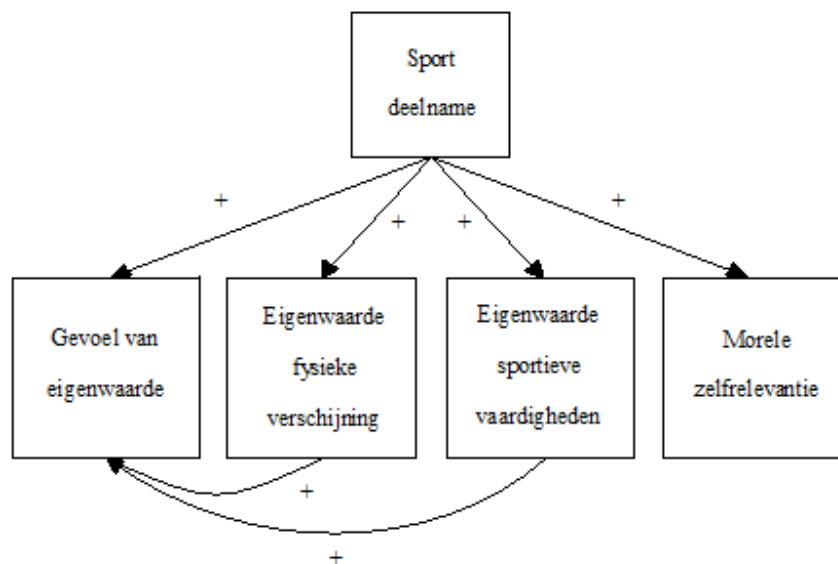
Ook bestaat er onduidelijkheid over het verband tussen sport en morele zelfrelevantie, en de rol van structuur in dit verband. Wel is aangetoond dat educatie door middel van sport gerelateerd is aan het vormen van een moreel karakter (Arnold, 1994). Op basis van die veronderstelling zou verwacht mogen worden dat er geen verband bestaat tussen sport en morele zelfrelevantie, maar wel tussen gestructureerde sportactiviteiten en morele zelfrelevantie. Op basis van de theorie van Blasi (1983; 1984; 1989, in Bergman, 2002; 1990; 1993), Damon (1984), Colby en Damon (1992; 1993), Arnold (1993) en Barriga et al (2001) mag verwacht worden dat er een positieve samenhang bestaat tussen morele zelfrelevantie en pro sociaal gedrag en een negatieve relatie tussen morele zelfrelevantie en antisociaal gedrag.

De verwachting is dat er sekseverschillen bestaan in sport en pro- en antisociaal gedrag. Jongens en meisjes zullen even vaak aan sport doen, maar meisjes zullen wel minder tijd steken in sportactiviteiten. Bovendien zullen jongens meer antisociaal gedrag en minder pro sociaal gedrag rapporteren. Wereldwijd is immers aangetoond dat jongens meer antisociaal en minder pro sociaal gedrag vertonen dan meisjes (Barriga et al., 2001; Fabes, Carlo,

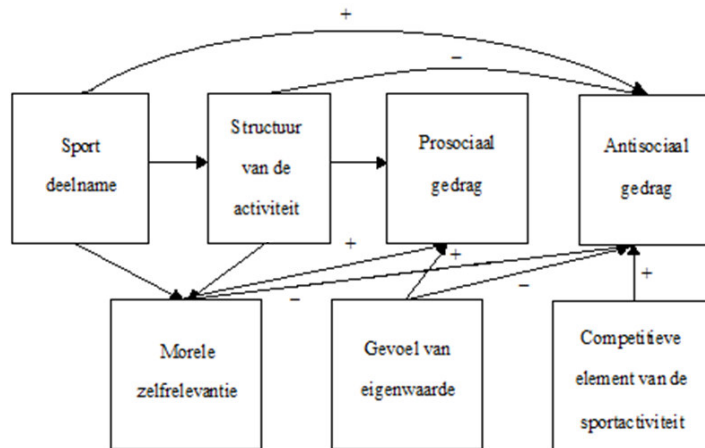
Kupanoff & Laible, 1999). Ook zullen er opleidingsverschillen zijn in antisociaal gedrag, waarbij antisociaal gedrag afneemt naarmate het opleidingsniveau toeneemt (Veenstra, 2006).

Ook zullen er leeftijdsverschillen bestaan. Naarmate de leeftijd van jongeren toeneemt zullen jongeren minder vaak sporten (Berk, 2006; CBS, 2003; Vilhjalmsson & Kristjansdottir, 2003). Bovendien zullen ze meer antisociaal gedrag rapporteren, aangezien antisociaal gedrag vanaf het 12^e levensjaar snel toeneemt (Berk, 2006). Ook zullen jongeren op hogere leeftijd een hogere mate van morele zelfrelevantie rapporteren, aangezien de integratie tussen het zelf en moraliteit tijdens de adolescentie geleidelijk plaatsvindt (Arnold, 1993; Colby, 1992; 1993; Damon, 1984).

Figuur 1 en 2 geven de verwachte verbanden weer die in deze studie onderzocht zullen worden, op de effecten van leeftijd, sekse, etniciteit en opleiding na.

Figuur 1. *Verwachte verbanden tussen sport, gevoel van eigenwaarde, eigenwaarde van de fysieke verschijning, eigenwaarde van de sportieve vaardigheden en morele zelfrelevantie.*

Figuur 2. *Verwachte verbanden tussen sportdeelname, structuur van de activiteit, prosociaal en antisociaal gedrag, competitief element van de sportactiviteit, gevoel van eigenwaarde en morele zelfrelevantie.*

Methode

Steekproef

Deze studie vond plaats onder leerlingen van de 2^e en 4^e klas van 3 Nederlandse middelbare scholen in Utrecht en omgeving. De vragenlijst is afgenomen bij 272 leerlingen, 115 meisjes en 157 jongens, in de leeftijd van 13 tot 19 jaar ($M = 14.90$, $SD = 1.311$ jaar). Van de 272 leerlingen waren 173 leerlingen van autochtone en 99 van allochtone afkomst. De leerlingen zaten in de 2^e en 4^e klas van het voorbereidend, beroeps en middelbaar vormend onderwijs (VMBO), het hoger algemeen vormend onderwijs (HAVO) en het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (VWO). De verdeling van de leerlingen over de verschillende leerjaren en opleidingen is weergegeven in tabel 1. De chi-kwadraat test wees uit dat er geen relatie bleek te bestaan tussen opleiding en leerjaar: $\chi^2(1, N = 272) = .331, p = .847$, opleiding en sekse: $\chi^2(1, N = 272) = 2.244, p = .326$, en leerjaar en sekse: $\chi^2(1, N = 272) = 1.518, p = .218$. Ook bleek er geen significante relaties te bestaan tussen sportdeelname en opleiding: $\chi^2(2, N = 272) = 3.374, p = .185$, sportdeelname en sekse: $\chi^2(1, N = 272) = 3.304, p = .069$, sportdeelname en leeftijd: $\chi^2(6, N = 272) = 8.753, p = .188$ en sportdeelname en etniciteit: $\chi^2(1, N = 272) = .179, p = .673$.

Tabel 1.

Verdeling van leerlingen over de 2^e en 4^e klas van het VMBO, HAVO en VWO

Opleiding	Leerjaar	N		
		Jongens	Meisjes	Totaal
VMBO	2	29	19	48
	4	17	19	36
HAVO	2	34	20	54
	4	29	16	45
VWO	2	28	19	47
	4	20	22	42

Instrumenten

De competentiebelevingsschaal voor adolescenten

De competentiebelevingsschaal voor adolescenten (CBSA; Treffers, Goedhart, Veerman, Van den Bergh, Ackaert & de Rycke, 2002) is de op Nederlandse en Vlaamse adolescenten van 12 t/m 18 jaar afgestemde bewerking van het 'Self Perception Profile for Adolescents' (SPPA; Harter, 1988). De vragenlijst bestaat uit 7 schalen: schoolvaardigheden, sociale acceptatie, sportieve vaardigheden, fysieke verschijning, gedragshouding, hechte vriendschap, en gevoel van eigenwaarde. Elke schaal bestaat uit 5 items. Bij ieder item dient de participant te kiezen uit twee tegengestelde stellingen, bijvoorbeeld 'Sommige jongeren zijn erg goed in allerlei sporten / andere jongeren vinden dat ze niet goed in sport zijn'. Na een keuze voor een van de beide alternatieven moet de adolescent aangeven in hoeverre die stelling waar of een beetje waar is voor hem of haar. De psychometrische eigenschappen van de CBSA zijn in de Nederlandse populatie onderzocht door Van Hoorn en Weitjens (1998) en Kolff en Leydens (1999). Hieruit bleek dat de interne consistenties van de verschillende schalen acceptabel tot goed zijn: gevoel van eigenwaarde $\alpha = .76$, schoolvaardigheden $\alpha = .66$, sociale acceptatie $\alpha = .76$, sportieve vaardigheden $\alpha = .88$, fysieke verschijning $\alpha = .82$, gedragshouding $\alpha = .79$, hechte vriendschap $\alpha = .73$. Bovendien werd er een hoge test-hertest betrouwbaarheid en stabiliteit over een onderzoeksperiode van drie tot vijf weken gevonden. De test-hertest correlaties bleken van alle schalen sterk (voor alle schalen gold een significante correlatie; $p < .001$). In het huidig onderzoek werd voor de betrouwbaarheid van de CBSA als geheel Cronbach's alpha gevonden van .83. De interne consistentie van de verschillende schalen bleek zwak tot goed: gevoel van eigenwaarde $\alpha = .72$, schoolvaardigheden $\alpha = .61$, sociale acceptatie $\alpha = .51$, sportieve vaardigheden $\alpha = .76$, fysieke verschijning $\alpha = .77$, gedragshouding $\alpha = .78$, hechte vriendschap $\alpha = .71$.

Lijst buitenschoolse activiteiten

Deze zelf ontwikkelde vragenlijst bevat acht vragen. Allereerst wordt gevraagd of de adolescent buiten school aan sport doet. De vraag kan beantwoord worden met ‘ja, namelijk...’ en ‘nee’. De respondent wordt hierbij gewezen op het feit dat sport in dit geval niet alleen sporten binnen een vereniging bedoeld worden, maar ook bijvoorbeeld voetballen op straat. Ook wordt de adolescent gevraagd aan te geven welke activiteit buiten school het meest belangrijk voor hem of haar is, waarbij er 8 verschillende antwoordmogelijkheden worden gegeven. De antwoordmogelijkheden zijn: televisie kijken / muziek luisteren / gamen / surfen op het internet, tijd doorbrengen met vrienden / MSN / chatten, studeren / werken, sporten, optreden / muziek maken / kunst, lezen / schrijven, vrijwilligerswerk / kinderen ondersteunen / actief zijn in en/of voor de kerk of moskee / anders, namelijk... Op beide vragen volgen twee aanvullende vragen over de activiteit. De eerste vraag gaat over de tijd die men gemiddeld per week besteed aan de activiteit; 0-2 uur, 2-4 uur, 4-8, 8-10 uur of meer dan 10 uur. De tweede vraag gaat over de mate van structuur binnen de activiteit. Er wordt gevraagd of de activiteit plaatsvindt met anderen in dezelfde leeftijdsgroep, of er een volwassen leider is die de activiteit leidt en of de activiteit ten minste één keer per week plaatsvindt op een vaste tijd. Deze vragen zijn gebaseerd op onderzoek van Mahoney en Stattin (2000). Bij de sportvraag wordt bovendien een vraag gesteld over de mate van competitiviteit van de sportactiviteit. Jongeren dienen aan te geven in hoeverre de sportactiviteit competitief is. Deze vraag bevat vijf antwoordcategorieën: in de sportactiviteit waaraan ik deelneem is... winnen het belangrijkste / winnen vooral belangrijk, maar samenwerken ook / winnen even belangrijk als samenwerken / samenwerken vooral belangrijk, maar winnen ook / samenwerken het belangrijkste. De vragen over sport hoeven uiteraard alleen beantwoord te worden wanneer er bij de vraag of de adolescent buiten school aan sport doet ‘ja’ geantwoord heeft.

Morele zelfrelevantie schaal

De 'Zo Ben Ik' (ZBI; De Klerk, 2009) lijst is een uitgebreide, aangepaste vragenlijst voor het bepalen van de morele identiteit. De vragenlijst is gebaseerd op de Adapted Good-Self Assessment lijst (GSA; Barriga, Morrison, Liao & Gibbs, 2001), ontwikkeld voor het bepalen van de centraliteit van morele waarden binnen het zelfconcept. De ZBI bestaat uit 26 zowel morele als niet morele eigenschappen. Er zijn 8 morele waarden (begripvol, betrouwbaar, eerlijk, goede manieren, meelevend, rechtvaardig, verantwoordelijk en vrijgevig) en 18 niet-morele waarden (o.a. aantrekkelijk en sportief). Bij elke eigenschap wordt de participant gevraagd aan te geven of hij of zij zo is. De participanten geven antwoord aan de hand van een 5-punts Likertschaal, variërend van *dat ben ik niet* tot *dat ben ik helemaal*. In tegenstelling tot de GSA worden er niet twee, maar één waarde per vraag genoemd. Dit om het risico op conceptuele verwarring te beperken. Vervolgens wordt de participanten gevraagd drie waarden uit de lijst te kiezen die het beste bij ze passen op school, en drie het beste bij ze passen in de vrije tijd. De drie waarden moeten in volgorde van belangrijkheid gezet worden.

Aan de hand van de Zo Ben Ik lijst kunnen drie scores worden berekend. De eerste score is de somscore van de morele items. Vervolgens kan er een verschilscore bepaald worden tussen de morele waarden en de niet-morele waarden, door van het gemiddelde van de morele items het gemiddelde van de niet-morele items af te trekken. Een positieve score geeft dus aan dat morele waarden een belangrijk aspect zijn in het zelfconcept. De laatste score die berekend kan worden is de ranking score aan de hand van de vragen waarin jongeren aan dienen te geven welke drie waarden het beste bij ze passen op school en in de vrije tijd. Hierbij wordt allereerst een punt gegeven voor elke morele waarde die in de top drie wordt genoemd. Niet-morele waarden zijn geen punten waard. Wanneer er op plaats één een morele waarde wordt genoemd wordt er een extra punt gegeven. Ook wanneer dezelfde morele waarde in beide contexten op één staat wordt er een extra punt gegeven. In huidig onderzoek

zal echter alleen gebruik gemaakt worden van de somscore van de morele items. De verschillscore tussen de morele items en de niet-morele items en de rankingscore gaven in huidig onderzoek namelijk geen of een vertekend resultaat¹. De ZBI bleek betrouwbaar. Voor de morele items werd een Cronbach's alpha van .81 gevonden, en .87 voor de niet-morele items. De interne consistentie van de vragenlijst als geheel had een Cronbachs alpha van .90.

Vragenlijst antisociaal gedrag

De Self-report Delinquent Behaviour (Leenders & Brugman, 2005) is een vragenlijst voor het bepalen van de mate van antisociaal gedrag. Dit zelfrapportage instrument bevat items die geselecteerd zijn uit zelfrapportageschalen die gebruikt zijn in eerder onderzoek (Høst, Brugman, Tavecchio, & Beem, 1998). De vragenlijst bestaat uit 12 vragen over een vorm van delinquent gedrag, verspreidt over vier categorieën van delinquent gedrag. De categorieën zijn: vandalisme, agressie, kleine diefstal en ernstige diefstal (zoals roof en inbraak). In dit onderzoek zal per gedrag gevraagd worden of de respondent het gedrag wel eens vertoond heeft. Aan de bestaande lijst zijn twee vragen toegevoegd. De vragen betreffen het alcohol- en drugsgebruik van de adolescent. De respondenten worden gevraagd aan te geven of ze wel eens alcohol drinken. Er worden drie antwoordmogelijkheden gegeven: *nooit*, *soms*, *regelmatig* en *minimaal eens per week zes glazen op een dag*. Daarnaast worden de respondenten gevraagd of ze wel eens drugs gebruiken. De antwoordmogelijkheden zijn in dit geval: *nooit*, *één of twee keer gebruikt, af en toe* of *regelmatig*. De variabele drugsgebruik bleek niet normaalverdeeld. De variabele is daarom getransformeerd. Om die reden zal

¹ De rankingscore is buiten beschouwing gelaten omdat deze score geen significant verband gaf. De verschillscore van de morele items en de niet-morele items is eveneens niet meegenomen in de analyses aangezien er opmerkelijke resultaten gevonden werden. Sportende jongeren bleken significant lager te scoren op deze maat, maar significant hoger op de somscore van de morele items. Na verder onderzoek bleken sportende jongeren hoger te scoren op 24 items, waarvan het verschil op 10 items significant bleek. Sporters scoorden op twee items lager, maar niet significant.

druggebruik niet meegenomen worden in de totaalscore op antisociaal gedrag. De vragenlijst inclusief de vraag over alcoholgebruik is betrouwbaar gebleken ($\alpha = .82$).

Prosociale gedragslijst

De Prosocial Behavior Questionnaire (PBQ; Weir & Duveen, 1981) is een vragenlijst voor het bepalen van sociaal gedrag van de adolescenten. De vragenlijst bestaat uit 20 stellingen waarbij leerlingen aan dienen te geven wat ze zouden doen in die situatie. Een voorbeeld van een dergelijke stelling is 'Als er ruzie is, probeer ik daar wat aan te doen'. De antwoorden worden gegeven op een 4-punts Likertschaal lopend van *nooit* tot *altijd*. Deze vragenlijst zal worden ingezet als een zelfrapportage vragenlijst. De PBQ is van nature echter een vragenlijst die ingevuld dient te worden door ouders of docenten voor het meten van sociaal gedrag in de midden kindertijd. De tot zelfrapportagelijst aangepaste versie van de PBQ is al eerder gebruikt in meerdere onderzoeken (Rutten et al., 2008; 2007). In het onderzoek van Rutten et al. (2007) is er een betrouwbaarheid van $\alpha = .89$ gevonden en in deze studie een alpha van .88.

Procedure

De vragenlijsten werden klassikaal afgenomen. De banken stonden in toetsopstelling om zo de onderlinge beïnvloeding te minimaliseren en de anonimiteit van de antwoorden te maximaliseren. Uit een voorafgaande proefafname bleek dat de vragen goed te begrijpen waren en dat de lijst ongeveer een half uur in beslag nam.

Voor de afname werd de docenten uitleg gegeven over het doel van deze studie. De leerlingen werd klassikaal uitgelegd wat de bedoeling is van de vragenlijst. Aan de moeilijke onderdelen van de vragenlijst werd extra aandacht besteed. Benadrukt werd dat de vragenlijst anoniem is. De leerlingen werd gevraagd de vragenlijst voor zichzelf en zo eerlijk mogelijk in te vullen. Ook werd benadrukt te worden dat er geen goede of foute antwoorden zijn. Na de

afname werd gecontroleerd of de leerlingen de vragenlijst juist hadden ingevuld en of er geen vragen waren overgeslagen. Wanneer er fouten ontdekt werden of wanneer er een onderdeel van de vragenlijst niet ingevuld bleek, werd de leerling gevraagd de vragen alsnog (goed) in te vullen. Van twee leerlingen bleek achteraf de vragenlijst onbruikbaar, omdat de vragen waarschijnlijk te moeilijk waren. Tenslotte zijn de data ingevoerd in een SPSS-bestand.

Statistische analyses

Allereerst zullen de groepsverschillen bepaald worden aan de hand van enkelvoudige variantieanalyses (ANOVA's) en regressieanalyses. De verdere onderlinge verbanden zijn berekend aan de hand van multiële regressieanalyses. Of er sprake is van moderatie zal eveneens bepaald worden aan de hand van multiële regressieanalyses. Bovendien zal ook de betrouwbaarheid van de gebruikte vragenlijsten bepaald worden.

Resultaten

Beschrijvende analyses

In tabel 2 zijn de gemiddelde scores per variabele weergegeven. Niet volledig ingevulde vragenlijsten zijn uitgesloten van de analyses. De assumpties van de normaalverdeling, de lineariteit, de homogeniteit van de variantie en de homogeniteit van de regressie werden niet geschonden.

Tabel 2.

De gemiddelde scores en standaardafwijkingen van gevoel van eigenwaarde, schoolvaardigheden, sociale acceptatie, sportieve vaardigheden, fysieke verschijning, gedragshouding, hechte vriendschap, morele zelfrelevantie, antisociaal gedrag en pro sociaal gedrag.

	M	SD		M	SD
Gevoel van eigenwaarde	3.12	.62	Gedragshouding	2.80	.67
Schoolvaardigheden	2.80	.58	Hechte vriendschap	3.35	.61
Sociale acceptatie	3.08	.68	Morele zelfrelevantie	2.99	.56
Sportieve vaardigheden	2.84	.67	Antisociaal gedrag	.36	.37
Fysieke verschijning	2.85	.69	Pro sociaal gedrag	1.72	.36

Toetsing hypothesen

Groepsverschillen

Aan de hand van enkelvoudige variantieanalyses (ANOVA) is nagegaan of er sprake is van geslachts-, etniciteit- en opleidingverschillen. Leeftijdsverschillen zijn bepaald aan de hand van een regressieanalyse.

Allereerst zijn de sekseverschillen op de verschillende variabelen onderzocht. Op basis van de uitslag van de ANOVA kan geconstateerd worden dat vrouwen (N = 115) en mannen (N = 157) significant van elkaar verschillen op pro sociaal gedrag, antisociaal gedrag, drugsgebruik en alle schalen van de CBSA met uitzondering van schoolvaardigheden.

Vrouwen ($M = 1.86$; $SD = .41$) scoren hoger dan mannen ($M = 1.62$; $SD = .43$) op prosociaal gedrag ($F(1, 270) = 21.36, p < .001$). Vrouwen ($M = .23$; $SD = .23$) scoren significant lager dan mannen ($M = .46$; $SD = .43$) op antisociaal gedrag ($F(1, 270) = 27.33, p < .001$). Ook op drugsgebruik scoren mannen ($M = .43$; $SD = .86$) hoger dan vrouwen ($M = .13$; $SD = .47$; $F(1, 270) = 10.91, p < .005$). Vrouwen scoren ook hoger op morele zelfrelevantie, maar niet significant. Wat betreft de sekseverschillen op schalen van de CBSA bleken jongens hoger te scoren op sociale acceptatie ($F(1, 270) = 4.29, p < .005$), sportieve vaardigheden ($F(1, 270) = 13.13, p < .001$), fysieke verschijning ($F(1, 270) = 25.86, p < .001$) en gevoel van eigenwaarde ($F(1, 270) = 6.85, p < .01$). Op gedragshouding ($F(1, 270) = 13.60, p < .001$) en hechte vriendschap ($F(1, 270) = 8.65, p < .005$) scoorden meisjes hoger dan jongens. Op sportdeelname en tijdsinvestering in de sport werden geen sekseverschillen gevonden. In tabel 3 staan de gemiddelden en standaardafwijkingen voor de sekseverschillen op de schalen van de CBSA.

Tabel 3.

Gemiddelden en standaardafwijkingen op sociale acceptatie, sportieve vaardigheden, fysieke verschijning, gedragshouding, hechte vriendschap en gevoel van eigenwaarde, uitgesplitst naar sekse.

Variabelen	Sekse	M	SD	Variabelen	Sekse	M	SD
Sociale acceptatie	M	3.16	.74	Gedragshouding	M	2.68	3.26
	V	2.98	.59		V	2.97	.64
Sportieve vaardigheden	M	2.96	.65	Hechte vriendschap	M	3.26	.60
	V	2.67	.67		V	3.47	.61
Fysieke verschijning	M	3.03	.63	Gevoel van eigenwaarde	M	3.20	.62
	V	2.61	.71		V	3.00	.61

Wat betreft de verschillen op het gebied van etniciteit werd er alleen een verschil gevonden op de hechte vriendschap ($F(1, 270) = 5.41, p < .05$). Autochtonen ($N = 173$; M

= 3.41; SD = .59) scoorden significant hoger op deze variabele dan jongeren van allochtone afkomst (N = 99; M = 3.24; SD = .64).

Ook zijn er significante leeftijdsverschillen opgetreden. Antisociaal gedrag ($F(1, 270) = 10.28, p < .005$), alcoholgebruik ($F(1, 270) = 57.73, p < .001$) en drugsgebruik ($F(1, 270) = 8.90, p < .005$) nemen allen toe met de leeftijd. In tegenstelling tot de verwachting bleek morele zelfrelevantie niet toe te nemen met de leeftijd. Er werd daarnaast een afname in sportdeelname verwacht met de leeftijd. Hoewel er wel een afname waar te nemen was, bleek deze afname niet significant.

Antisociaal gedrag blijkt te verschillen voor de verschillende opleidingsniveaus ($F(2, 269) = 7.11, p < .005$; tabel 4). Er werden bovendien ook significante verschillen gevonden op alcoholgebruik ($F(2, 269) = 8.75, p < .001$) en drugsgebruik ($F(2, 269) = 5.01, p < .005$). Uit de post hoc analyse bleken de leerlingen van de HAVO (N = 99) hoger op antisociaal gedrag te scoren dan de leerlingen van het VMBO (N = 84). Bovendien scoorden de leerlingen van de HAVO hoger op drugsgebruik dan de leerlingen van het VMBO en het VWO (N = 89). Op alcoholgebruik scoorden de leerlingen van de HAVO alleen significant hoger dan de leerlingen van het VMBO. Het opnemen van opleiding als covariaat in de analyses zorgde niet voor een verandering in de verbanden waar antisociaal gedrag een rol in speelt.

Tabel 4.

Gemiddelden en standaardafwijkingen op antisociaal gedrag, alcoholgebruik en drugsgebruik, uitgesplitst naar opleiding.

Variabelen	Opleiding	M	SD	Variabelen	Opleiding	M	SD
Antisociaal gedrag	VMBO	.26	.32	Drugsgebruik	VMBO	.21	.71
	HAVO	.46	.39		HAVO	.48	.89
Alcoholgebruik	VMBO	.52	.77	VWO	VWO	.18	.51
	HAVO	1.05	.97				

Vervolgens is gekeken naar de correlaties tussen de hoofdvariabelen. Deze correlaties staan weergegeven in tabel 5.

Tabel 5.

Pearson's correlatie tussen schoolvaardigheden (SV), sociale acceptatie (SA), sportieve vaardigheden (SP), fysieke verschijning (FV), gedragshouding (GH), hechte vriendschap (HV), gevoel van eigenwaarde (GE), antisociaal gedrag (AG), prosociaal gedrag (PG) en morele zelfrelevantie (MZR) (N = 272).

	SV	SA	SP	FV	GH	HV	GE	AG	PG	MZR
SV										
SA	.160**									
SP	.182**	.312**								
FV	.149*	.352**	.380**							
GH	.265**	-.041	-.097	-.044						
HV	.214**	.272**	.201**	.195**	.195**					
GE	.350**	.303**	.269**	.188**	.188**	.362**				
AG	-.101	.130*	.187**	.227**	-.522**	-.031	.001			
PG	.067	.157**	.071	.107	.107	.201**	-.101	-.223**		
MZR	.152*	.184**	.102	-.008	.263**	.229**	.094	-.140*	.430**	

* $p < .05$ ** $p < .01$

Eigenwaarde

De schalen van de CBSA bleken met elkaar samen te hangen. Gevoel van eigenwaarde correleerde alleen sterk met fysieke verschijning ($r = .55$, $N = 272$, $p < .001$, two-tailed). De correlatie met de overige schalen was zwak tot matig. Om te bepalen waardoor het gevoel van eigenwaarde het beste door voorspeld wordt is een multipele, stepwise regressieanalyse uitgevoerd. In de eerste stap werden de variabelen schoolvaardigheden, sociale acceptatie, sportieve vaardigheden, fysieke verschijning, gedragshouding en hechte vriendschap ingevoerd. In de tweede stap volgden sekse, opleiding, leerjaar en etniciteit. Het model dat gevoel van eigenwaarde het beste kan verklaren bestaat uit de variabelen fysieke verschijning,

hechte vriendschap, schoolvaardigheden en gedragshouding (tabel 6). Vooral fysieke verschijning ($R^2 = .31$, $\beta = .50$) en hechte vriendschap ($R^2 = .09$, $\beta = .24$) hebben een groot aandeel in het verklaren van de variantie in gevoel van eigenwaarde. De vijf variabelen samen verklaren 44.7% van de variantie in gevoel van eigenwaarde (Adjusted $R^2 = .447$).

Tabel 6.

Hiërarchische stepwise regressieanalyse van de effecten van fysieke verschijning, hechte vriendschap, schoolvaardigheden, gedragshouding en sociale acceptatie op het gevoel van eigenwaarde.

Variabelen	R^2	ΔR^2	F change	β
Fysieke verschijning	.31	.31	119.64**	.50
Hechte vriendschap	.40	.09	40.54**	.24
Schoolvaardigheden	.44	.04	22.18**	.19
Gedragshouding	.46	.02	5.48*	.11

* $p < .05$ ** $p < .001$

Sport en eigenwaarde

Wat betreft verschillen tussen sporters en niet-sporters op de verschillende domeinen van gevoel van eigenwaarde, bleken er verschillen te zijn op sociale acceptatie, sportieve vaardigheden en hechte vriendschap. Sportende jongeren ($N = 226$; $M = 3.12$; $SD = .68$) hoger scoren dan niet-sporters ($N = 46$; $M = 2.87$; $SD = .67$) op sociale acceptatie ($F(1, 270) = 5.22$, $p < .05$). Ook scoren sportende jongeren ($M = 2.92$; $SD = .64$) hoger dan niet-sportende jongeren ($M = 2.42$; $SD = .66$) op sportieve vaardigheden ($F(1, 270) = 22.90$, $p < .001$). Op hechte vriendschap ($F(1, 270) = 5.87$, $p < .05$) scoren sporters ($M = 3.39$; $SD = .60$) ook hoger dan niet sporters ($M = 3.15$; $SD = .64$).

Vervolgens is bekeken of sporters en niet-sporters verschillen in hoe het gevoel van eigenwaarde verklaard wordt. Dit bleek het geval. Voor niet-sportende jongeren werd het gevoel van eigenwaarde bepaald door drie factoren: gedragshouding, hechte vriendschap en

fysieke verschijning (tabel 7). Gedragshouding blijkt voor niet-sportende jongeren de belangrijkste voorspeller ($R^2 = .25$, $\beta = .45$). Deze drie factoren verklaarden samen 45% van de variantie in gevoel van eigenwaarde onder niet-sporters (Adjusted $R^2 = .450$).

Tabel 7.

Hiërarchische stepwise regressieanalyse van de effecten van fysieke verschijning, hechte vriendschap, schoolvaardigheden, gedragshouding en sociale acceptatie op het gevoel van eigenwaarde van niet-sportende jongeren.

Variabelen	R^2	ΔR^2	F change	β
Gedragshouding	.25	.25	14.32**	.45
Hechte vriendschap	.37	.12	8.64*	.36
Fysieke verschijning	.49	.12	9.37*	.34

* $p < .005$ ** $p < .001$

Voor sportende jongeren gelden er andere voorspellers, namelijk fysieke verschijning, hechte vriendschap en schoolvaardigheden (tabel 8). Ook onder sportende jongeren blijkt fysieke verschijning de sterkste voorspeller ($R^2 = .35$, $\beta = .52$). De verklaarde variantie in gevoel van eigenwaarde is van deze drie factoren 47.1% (Adjusted $R^2 = .471$).

Tabel 8.

Hiërarchische stepwise regressieanalyse van de effecten van fysieke verschijning, hechte vriendschap, schoolvaardigheden, gedragshouding en sociale acceptatie op het gevoel van eigenwaarde van sportende jongeren.

Variabelen	R^2	ΔR^2	F change	β
Fysieke verschijning	.35	.35	121.21*	.52
Hechte vriendschap	.43	.08	31.55*	.25
Opleiding	.48	.05	20.00*	.22

* $p < .001$

Vervolgens is bekeken of sportdeelname een moderator is in het verband tussen fysieke verschijning en gevoel van eigenwaarde en in het verband tussen gedragshouding en

gevoel van eigenwaarde. Sportdeelname bleek geen moderator te zijn in het verband tussen fysieke verschijning en gevoel van eigenwaarde, maar wel tussen gedragshouding en gevoel van eigenwaarde ($F(1, 270) = 9.56, p < .01$).

Sport en moreel gedrag

Op pro- en antisociaal gedrag werden geen verschillende gevonden tussen sportende en niet sportende jongeren. Het meenemen van de variabele structuur in dit verband bleek geen significante verschillen met zich mee te brengen. De mate van competitie van de sport leverde wel significante verschillen op. Gevonden werd dat naarmate de beoefende sport als meer competitief werd gezien, het gerapporteerde antisociale gedrag significant toenam ($F(1, 224) = 12.44, p < .005$). Dit gold eveneens voor het alcoholgebruik ($F(1, 224) = 6.02, p < .05$) en drugsgebruik ($F(1, 224) = 5.84, p < .05$).

Verwacht werd dat er geen verband zou bestaan tussen sportdeelname en morele zelfrelevantie, maar wel tussen gestructureerde sportactiviteiten en morele zelfrelevantie. Er bestond inderdaad geen verband tussen sport en morele zelfrelevantie. Het meenemen van structuur in de analyse bleek echter geen significante verschillen op te leveren.

Morele zelfrelevantie

Wat betreft het verband tussen morele zelfrelevantie en pro- en antisociaal gedrag was de verwachting dat jongeren die hoger scoren op morele zelfrelevantie hoger scoren op prosociaal gedrag en lager op antisociaal gedrag. Deze verwachtingen zijn uitgekomen. Een hoge morele zelfrelevantie voorspelde een hoge score op prosociaal gedrag ($F(1, 270) = 61.13, p < .001$) en een lage score op antisociaal gedrag ($F(1, 270) = 4.64, p < .05$). Morele zelfrelevantie bleek echter niet samen te hangen met het gevoel van eigenwaarde.

Om te bepalen waardoor morele zelfrelevantie het beste voorspeld kan worden is een multiële, stepwise regressieanalyse uitgevoerd. In de eerste stap werden de variabelen prosociaal gedrag, antisociaal gedrag en alle schalen van de CBSA ingevoerd. In de tweede stap volgden sekse, opleiding, leerjaar, etniciteit. Hieruit is gebleken dat het model dat het morele zelfrelevantie het beste voorspelt, bestaat uit prosociaal gedrag en de CBSA-schalen gedragshouding en sociale acceptatie (tabel 9). Deze drie variabelen verklaren samen 25.8% van de variantie in morele zelfrelevantie.

Tabel 9.

Hiërarchische stepwise regressieanalyse van de effecten van prosociaal gedrag, gedragshouding en hechte vriendschap op de morele zelfrelevantie.

Variabelen	R^2	ΔR^2	F change	β
Prosociaal gedrag	.19	.19	61.13**	.38
Gedragshouding	.23	.04	16.67**	.23
Sociale acceptatie	.24	.01	6.12*	.13

* $p < .05$ ** $p < .001$

Sport en morele zelfrelevantie

Vervolgens is gekeken of er verschillen bestaan tussen sporters en niet-sporters in de voorspellers van morele zelfrelevantie (tabel 10). Bij niet-sporters verklaarde een model met hechte vriendschap en prosociaal gedrag 22.6% van de variantie in morele zelfrelevantie (Adjusted $R^2 = .226$).

Tabel 10.

Hiërarchische stepwise regressieanalyse van de effecten van prosociaal gedrag en hechte vriendschap op de morele zelfrelevantie van niet sportende jongeren.

Variabelen	R^2	ΔR^2	F change	β
Hechte vriendschap	.17	.17	8.75**	.33
Prosociaal gedrag	.23	.06	5.50*	.29

* $p < .05$ ** $p < .01$

Bij sportende jongeren werd morele zelfrelevantie het beste voorspeld door prosociaal gedrag, gedragshouding en sociale acceptatie (tabel 11). Deze factoren verklaarden gezamenlijk 25.8% van de variantie in morele zelfrelevantie (Adjusted $R^2 = .258$).

Tabel 11.

Hiërarchische stepwise regressieanalyse van de effecten van prosociaal gedrag, gedragshouding en sportieve vaardigheden op de morele zelfrelevantie van sportende jongeren.

Variabelen	R^2	ΔR^2	F change	β
Prosociaal gedrag	.20	.20	55.95**	.40
Gedragshouding	.25	.05	15.64**	.24
Sociale acceptatie	.27	.02	4.88*	.13

* $p < .05$ ** $p < .001$

Discussie

Het doel van deze studie is te uit te zoeken of sport een positieve bijdrage levert aan de persoonsontwikkeling van jongeren van 13 t/m 19 jaar. Sport lijkt namelijk op basis van de literatuur sterk verbonden met diverse aspecten van het zelf en morele zelfrelevantie, maar er bestaat nog veel onduidelijkheid over hoe deze verbanden precies in elkaar zitten.

Uit de literatuur bleek dat jongeren een groot deel van hun vrije tijd besteden aan sport, maar dat de sportdeelname afneemt tijdens de adolescentie. Deze afname zou vooral plaatsvinden onder meisjes. Jongens en meisjes doen wel in gelijke mate aan sport, maar jongens zouden er meer tijd in steken. Uit de resultaten is gebleken dat meisjes en jongens niet verschillen in de deelname aan sportactiviteiten, zoals verwacht. Maar meisjes en jongens steken ook evenveel tijd in de sport. Hoe kan verklaard worden dat meisjes niet onderdoen voor jongens wat betreft tijdsbesteding aan de sport? Vilhjalmsson en Kristjansdottir (2003) hebben het in hun artikel over de lagere deelname van meisjes in sportactiviteiten, maar hebben het eveneens over een keerpunt. Ze zien een stijgende lijn in de deelname van meisjes aan sport in de jaren voorafgaand aan de publicatie van het artikel. Dit keerpunt kan verklaren waarom er nu, zeven jaar later, geen verschillen gevonden worden voor sportdeelname en tijdsbesteding aan de sport tussen jongens en meisjes. Het kan ook zijn dat de artikelen die spreken over een daling van sportdeelname tijdens de adolescentie alleen spreken over sporten binnen een sportvereniging. Dit onderzoek heeft zich namelijk gericht op sport in het algemeen, binnen een vereniging of niet.

Competentiebeleving

De visie van Harter (1988) gaat uit van de gedachte dat er verschillende dimensies bestaan binnen de eigenwaarde, die onderling enigszins verbonden zijn, maar vooral ook losstaan van elkaar. De enige schalen die sterk met elkaar verbonden zouden zijn, zijn gevoel van

eigenwaarde en fysieke verschijning (Boivin, Vitaro & Gagnon, 1992; Harter, 1988; Kolff, & Leydens, 1999; Van den Bergh & Marcoen, 1999; Van Hoorn & Weitjens, 1998). In deze studie bleek inderdaad dat alleen de schalen fysieke verschijning sterk correleerde met gevoel van eigenwaarde. De correlaties tussen de overige schalen waren zwak tot matig.

Tijdens de adolescentie vindt er een daling in de eigenwaarde plaats (Bowker, Gadbois & Cornock, 2003; Jackson & Goossens, 2006). Deze daling zou vooral optreden onder meisjes (Feingold & Mazzella, 1998; Jackson & Goossens, 2006; Lirgg, 1991, in Fox, 2000). Ook zouden er sekseverschillen bestaan tussen de verschillende schalen, in lijn met de visie van Harter. Meisjes zouden hoger scoren op gedragshouding en hechte vriendschap. Op sociale acceptatie zouden er geen verschillen zijn. Jongens behalen een hogere score op de overige schalen. Uit de resultaten is gebleken dat meisjes inderdaad significant hoger scoren op gedragshouding en hechte vriendschap. Op schoolvaardigheden werden geen verschillen gevonden, en op de overige schalen scoorden jongens hoger.

De verwachting was dat er verschillen zouden optreden tussen sportende en niet-sportende jongeren. Sportende jongeren zouden hoger scoren op sportieve vaardigheden, fysieke verschijning en gevoel van eigenwaarde. Er bestaan immers interventieprogramma's waar sport ingezet wordt om de eigenwaarde van jongeren te verhogen. In deze studie werd echter alleen een verschil gevonden op sociale acceptatie, sportieve vaardigheden en hechte vriendschap, waarop sportende jongeren hoger scoorden dan niet-sportende jongeren. Bovendien bleek dat sportende jongeren wel hoger scoorden op fysieke verschijning en gevoel van eigenwaarde, maar niet significant. De interventieprogramma's die door middel van sport het zelfvertrouwen trachten te verhogen boeken vooral succes bij jongeren met een laag gevoel van eigenwaarde. Het zou kunnen zijn dat wanneer het gevoel van eigenwaarde gemiddeld of hoog is, sportdeelname geen significant positief effect meer heeft. Het bewijzen van deze visie is op basis van deze studie is echter niet mogelijk binnen deze studie. De

resultaten van dit onderzoek lijkt de visie van Biddle & Mutrie (2001) te bevestigen, namelijk dat sport geen effect heeft op gevoel van eigenwaarde.

Vervolgens is bekeken waar het gevoel van eigenwaarde het beste door voorspeld wordt. Uit de resultaten bleken fysieke verschijning, hechte vriendschap, schoolvaardigheden en gedragshouding de beste voorspellers. Bovendien werden er verschillen gevonden in voorspellers tussen sporters en niet sporters. Waar het gevoel van eigenwaarde van niet-sportende jongeren voorspeld wordt door gedragshouding, hechte vriendschap en fysieke verschijning, wordt het gevoel van eigenwaarde van sporters het beste voorspeld door fysieke verschijning, hechte vriendschap en schoolvaardigheden. Sportdeelname is bovendien een moderator gebleken in het verband tussen gedragshouding en gevoel van eigenwaarde. Hier is duidelijk het domeinspecifieke aspect van eigenwaarde te zien. Harters theorie (1988) stelde immers dat er groepsverschillen kunnen ontstaan op de verschillende domeinen, afhankelijk van de domeinen die voor die groepen belangrijk zijn. Het is dan ook niet opmerkelijk dat het gevoel van eigenwaarde van sportende jongeren door andere factoren voorspeld wordt dan die van niet sportende jongeren.

Sport en moraliteit

Het verband tussen sport en morele ontwikkeling heeft in de loop der tijd tegenstrijdige resultaten opgeleverd. Zo wordt sport in verband gebracht met positieve effecten, zoals een hoge mate van prosociaal gedrag en een lager antisociaal gedrag. Tegelijkertijd zijn er ook onderzoekers die sport koppelen aan antisociaal gedrag, een hoge alcoholconsumptie en drugsgebruik. In deze studie werd er geen verschil gevonden op prosociaal en antisociaal gedrag tussen sportende jongeren en niet-sportende jongeren.

Structuur en competitiviteit zouden een belangrijke rol kunnen spelen in het verband tussen sport en pro- en antisociaal gedrag. Wanneer de sport in hogere mate gestructureerd

zou zijn, neemt prosociaal gedrag toe en antisociaal gedrag af. Uit de resultaten is geen bewijs voor deze aanname gevonden. De mate van competitiviteit zou ook effect hebben op antisociaal gedrag; naarmate een sport meer competitief is wordt er over het algemeen een hogere mate van antisociaal gedrag gevonden (Arnold, 1994; Shields & Bredemeier, 1995). Voor deze aanname is bewijs gevonden; naarmate de competitiviteit belangrijker wordt neemt niet alleen het antisociaal gedrag, maar ook het alcohol- en drugsgebruik toe. Hoewel sport dus geen verschillen in pro- en antisociaal gedrag oplevert, blijkt structuur geen toegevoegde betekenis te hebben. De verklaring hiervoor zou natuurlijk kunnen zijn dat de rol van structuur overschat wordt. Een andere mogelijkheid is dat de manier waarop structuur in dit onderzoek bepaald is onvoldoende betrouwbaar is, en daarom vertekende resultaten oplevert. Er worden drie vragen gesteld om de mate van structuur te bepalen. Mogelijk zijn dit er onvoldoende en is er meer nodig om de mate van structuur valide te kunnen bepalen.

Uit de resultaten bleek tenslotte dat meisjes hoger scoorden op prosociaal gedrag en lager op antisociaal gedrag en drugsgebruik dan jongens. Daarnaast bleek antisociaal gedrag toe te nemen met de leeftijd. Beide zijn in lijn met de verwachtingen.

Morele zelfrelevantie

Morele zelfrelevantie zou gekoppeld zijn aan een hogere mate van prosociaal gedrag en minder antisociaal gedrag. De resultaten onderschrijven deze gedachte. Ook bleek dat naarmate morele zelfrelevantie toeneemt drugsgebruik ook afneemt. Deze studie is bovendien de eerste studie die het verband tussen morele zelfrelevantie en het gevoel van eigenwaarde onderzocht heeft. Er werd echter geen significante correlatie gevonden voor dit verband.

Daarnaast werd verwacht dat het doen aan een sport niet direct verbonden is met een hogere mate van morele zelfrelevantie, maar dat naarmate de sport meer gestructureerd is dit wel zorgt voor een toename in morele zelfrelevantie. Sporters bleken inderdaad niet te

verschillen van niet-sporters op het gebied van morele zelfrelevantie. De structuur van de sport bleek in dit verband geen rol van betekenis te spelen. Ook hier geldt dat de rol van structuur overschat zou kunnen worden, of dat de manier waarop structuur in dit onderzoek bepaald wordt onvoldoende betrouwbaar is.

Verwacht werd dat morele zelfrelevantie toe zou nemen met de leeftijd. Bovendien was de verwachting dat meisjes hoger zouden scoren dan jongens. Uit de resultaten bleek dat meisjes inderdaad hoger scoorden op morele zelfrelevantie, maar niet significant. Voor het leeftijdsverschil in morele zelfrelevantie gold hetzelfde; het nam wel toe met de leeftijd, maar niet significant. Een verklaring hiervoor kan liggen het integratieproces van de morele waarden en het zelf. De theorie van Colby en Damon (1992) stelt dat de integratie van het zelf en morele waarden tijdens de adolescentie plaatsvindt, maar doorloopt tot ver in de volwassenheid. Mogelijk is de range in leeftijd binnen deze studie (12 t/m 19 jaar) te klein om significante verschillen te kunnen aantonen.

Morele zelfrelevantie bleek voorspeld te worden door prosociaal gedrag, gedragshouding en sociale acceptatie. Ook in de voorspellers van morele zelfrelevantie verschillen sportende jongeren van niet-sportende jongeren. De morele zelfrelevantie wordt bij sportende jongeren het beste voorspeld door prosociaal gedrag, gedragshouding en sociale acceptatie en bij niet-sporters door hechte vriendschap en prosociaal gedrag.

Tenslotte zijn er opleidingsverschillen gevonden op antisociaal gedrag. Leerlingen van de HAVO scoorden significant hoger dan leerlingen van het VMBO en van het VWO. Dit is in strijd met de literatuur, die stelt dat antisociaal gedrag toeneemt naarmate het opleidingsniveau afneemt (Veenstra, 2006). Hoe kan dit opleidingsverschil verklaard worden? Allereerst zou dit een aanwijzing zijn dat sociale wenselijkheid een rol heeft gespeeld in dit verband. Maar er is ook een theoretische verklaring mogelijk. Bryck en Discoll (1988) en Junger-Tas (2002) stellen namelijk dat hoe groter de school is, des te moeilijker het is toezicht

te houden. Het gevolg is dat er op grote scholen eerder antisociaal gedrag voorkomt dan op kleinere scholen. Op het Via Nova college, waar het overgrote deel van de data van het VMBO is afgenomen, waren de klassen klein. Klassen bestonden gemiddeld uit 12 leerlingen. Bovendien is de structuur van het gebouw van de school erg open, met veel glas. Ook hierdoor kan er goed toezicht gehouden worden op de leerlingen. Tenslotte werd er op die school heel veel aandacht besteed aan de manier waarop men met elkaar om dient te gaan.

Conclusie

Wat kan er op basis van de resultaten nu gesteld worden? Sport blijkt belangrijk voor jongeren in de leeftijd van 13 t/m 19 jaar, voor zowel jongens als meisjes. 80% van de jongeren gaf aan te sporten. Uit de resultaten is gebleken dat er geen verschillen bestaan in pro- en antisociaal gedrag en morele zelfrelevantie tussen sporters en niet-sporters. Wel werden er verschillende patronen gevonden voor deze twee groepen op de variabelen. De rol van structuur, die op basis van de literatuur een grote rol werd toegedicht, bleek er nauwelijks te zijn. Je zou kunnen beargumenteren dat structuur daadwerkelijk geen rol speelt in deze verbanden. Echter, over het bepalen van de mate van structuur aan de hand van de drie stellingen is twijfel ontstaan over de betrouwbaarheid van deze methode. Een andere methode voor het bepalen van de structuur zou uitsluitend moeten bieden. Competitiviteit blijkt wel een rol te spelen in het verband tussen sport en antisociaal gedrag, alcohol- en drugsgebruik.

Er werd geen verschil gevonden op het gevoel van eigenwaarde tussen sporters en niet-sporters, maar wel op de voorspellers van het gevoel van eigenwaarde. De resultaten onderschrijven het idee dat gevoel van eigenwaarde domeinspecifiek is en dat er verschillen bestaan tussen groepen op basis het belang dat aan de verschillende domeinen wordt toegedicht. Niet-sporters ontwikkelen hun gevoel van eigenwaarde op basis van andere

domeinen dan sporters. Ook werden er verschillen gevonden in de voorspellers van morele zelfrelevantie tussen sporters en niet-sporters.

Er kan dus geconcludeerd worden dat sport een bijdrage levert aan de persoonsontwikkeling van adolescenten. Hoewel sportende jongeren en niet-sportende jongeren niet verschillen op alle schalen van de CBSA en op morele zelfrelevantie kan wel gesteld worden dat de patronen die deze twee groepen vertonen van elkaar verschillen.

Beperkingen en aanbevelingen

Allereerst moet genoemd worden dat de groepen niet gelijk verdeeld waren. Het aantal sporters was vele malen groter dan de niet-sportende leerlingen. Het creëren van groepen van vergelijkbare grootte is echter moeilijk, aangezien sportdeelname hoog is onder de Nederlandse jeugd.

Een andere beperking is het ontbreken van een vragenlijst voor sociale wenselijkheid. Deze lijst is niet opgenomen in de vragenlijst van dit onderzoek vanwege de lengte van vragenlijst en de beperkte tijd van één lesuur die er was voor de afname. Door het ontbreken van deze vragenlijst kan men vraagtekens plaatsen bij de resultaten op pro- en antisociaal gedrag. De aanbeveling is dus wel een vragenlijst voor sociale wenselijkheid op te nemen in het vervolg.

Het derde punt is al genoemd, namelijk de manier waarop de structuur bepaald is. Tijdens de dataverzameling werd dit duidelijk. De alternatieven voor het bepalen van structuur liggen echter niet voor het oprapen. Het zelf ontwikkelen van een methode zou een manier kunnen zijn om meer betrouwbare gegevens te verzamelen.

Het laatste punt is dat de data verzameld zijn op drie verschillende scholen in dezelfde regio. De data van het VMBO zijn voornamelijk afgenomen op het Via Nova college, een grotendeels zwarte school in Leidsche Rijn, en het Groot Goyland college, een overwegend

witte school in Hilversum. De data van de HAVO en het VWO zijn afgenomen op het Alberdingk Thijm college, eveneens een overwegend witte school in Hilversum. Dit plaatst vraagtekens bij de opleiding- en etniciteitverschillen. Dit maakt generalisatie voor heel Nederland moeilijk. Een aanbeveling is dan ook dat de etniciteitverschillen meer uitgebalanceerd moeten zijn in het vervolg.

Referentias

- ACSM, American College of Sports Medicine (1990). The recommended quantity and quality of exercise for developing and maintaining cardiorespiratory and muscular fitness in healthy adults. In: *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 22, 265-274.
- Arnold, M. L. (1993). *The place of morality in the adolescent self*. Unpublished doctoral dissertation. Harvard University, Cambridge, MA.
- Arnold, P. J. (1994). Sport and moral education. *Journal of Moral Education*, 23, 75-89.
- Barriga, A. Q., Morrison, E. M., Liao, A. K., & Gibbs, J. C. (2001). Moral cognition: Explaining the gender difference in antisocial behavior. *Merrill-Palmer Quarterly*, 47, 532-562.
- Baumeister, R., Bushman, B., & Campbell, W. K. (2000). Self-esteem, narcissism, and aggression: Does violence result from low self-esteem or from threatened egotism? *Current Directions in Psychological Science*, 9, 26–29.
- Baumeister, R. F., Smart, L., and Boden, J. (1996). Relation of threatened egotism to violence and aggression: The dark side of high selfesteem. *Psychological Review*, 103, 5–33.
- Baumgardner, A. H. (1990). To know oneself is to like oneself: Self-certainty and self affect. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58, 1062–1072.
- Bergman, R. (2002). Why be moral? A conceptual model from developmental psychology. *Human Development*, 45, 104-124.
- Berk, L. E. (2006). *Child Development* (7th ed.). Boston: Pearson International Edition.
- Biddle, S. J. H., & Mutrie, N. *Psychology of Physical Activity: Determinants, Well-being and Interventions*. London: Routledge, 2001.
- Blasi, A. (1983). Moral cognition and moral action: A theoretical perspective. *Developmental Review*, 3, 178–210.

- Blasi, A. (1984). Moral Identity: Its Role in Moral Functioning. In W. M. Kurtines and J. L. Gerwartz (Eds.), *Morality, Moral Behavior, and Moral Development* (pp. 128-139). New York: John Wiley & Sons.
- Blasi, A. (1990). Kohlberg's theory and moral motivation. *New Directions for Child Development, 47*, 51-57.
- Blasi, A. (1993). The development of identity: some implications for moral functioning. In G.G. Noam & T.E. Wren (Eds.), *The Moral Self*. Cambridge: MIT Press.
- Boivin, M., Vitaro, F., & Gagnon, C. (1992). A reassessment of the self-perception profile for children: Factor structure, reliability, and convergent validity of a French version among second through sixth grade children. *International Journal of Behavioral Development, 1*, 275-290.
- Bowker, A., Gadbois, S., & Cornock, B. (2003). Sports participation and self-esteem: Variations as a function of gender and gender role orientation. *Sex Roles, 49*, 47-58.
- Bryck, A.S. & M.E. Dyscoll (1988). *The School as Community: Theoretical Foundations, Contextual Influences, and Consequences for Students and Teachers*. Madison: University of Wisconsin.
- Bushman, B. J., and Baumeister, R. F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: Does self-love or self-hate lead to violence? *Journal of Personality and Social Psychology, 75*, 219–229.
- Bushman, B. J., and Baumeister, R. F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: Does self-love or self-hate lead to violence? *Journal of Personality and Social Psychology, 75*, 219–229.
- Calfas, K. J., & Taylor, W.C. (1994). Effects of physical activity on psychological variables in adolescents. *Pediatric Exercise Science, 6*, 406-423.
- CBS (2003). *Jeugd 2003, cijfers en feiten*. CBS, Voorburg.

- CBS (2008). *Rapportage sport 2008*. CBS, Voorbrug.
- CBS (1999). *Sportbeoefening vanaf 1991*. CBS, Voorburg.
- Challier, B., Chau, N., Prédine, P., Choquet, M., & Legras, B. (2000). Associations of family environment and individual factors with tobacco, alcohol and illicit drug use in adolescents. *European Journal of Epidemiology*, *16*, 33-42.
- Colby, A., & Damon, W. (1992). *Some Do Care: Contemporary Lives of Moral Commitment*. New York: Free Press.
- Colby, A., & Damon, W. (1993). The uniting of self and morality in the development of extraordinary moral commitment. In G.G. Noam & T.E. Wren (Eds.), *The Moral Self*. Cambridge: MIT Press.
- Cole, D. A., Maxwell, S. E., Peeke, L. G., Seroczynski, A. D., Tram, J. M., Hoffman, K. B., et al. (2001). The development of multiple domains of child and adolescent self-concept: A cohort sequential longitudinal design. *Child Development*, *72*, 1723-1746.
- Damon, W. (1984). Self-understanding and moral development from childhood to adolescence. In W.M. Kurtines & J.L. Gewirtz (Eds.), *Morality, Moral Behavior, and Moral Development*. New York: John Wiley.
- Daniels, E., & Leaper, C. (2006). A longitudinal investigation of sport participation, peer acceptance, and self-esteem among adolescent girls and boys. *Sex Roles*, *55*, 875-880.
- De Klerk (2009).
- Donaldson, S. J., & Ronan, K. R. (2006). The effects of sport participation on young adolescents' emotional well-being. *Adolescence*, *41*, 369-389.
- Donato, F., Assanelli, D., Marconi, M., Corisini, C., Rosa, G., & Monarca, S. (1994). Alcohol consumption among high school students and young athletes in North Italy. *Review d'Epidémiologie et de Santé Publique*, *42*, 198-206.

- Donnellan, M. B., Trzesniewski, K. H., Robins, R. W., Moffitt, T. E., & Caspi, A. (2005). Low self-esteem is related to aggression, antisocial behavior, and delinquency. *Psychological Science, 16*, 328-335.
- Duncan, S. C., Duncan, T. E., Strycker, L. A., & Chaumeton, N. R. (2002). Relations between youth antisocial and prosocial activities. *Journal of Behavioral Medicine, 25*, 425-438.
- Eccles, J. S., & Barber, B. L. (1999). Student council, volunteering, basketball, or marching band: What kind of extracurricular involvement matters? *Journal of adolescent research, 14*, 10-43.
- Eccles, J. S., Barber, B. L., Stone, M., & Hunt, J. (2003). Extracurricular activities and adolescent development. *Journal of Social Issues, 59*, 865-889.
- Eisenberg, N., & Fabes, R. A. (1998). Prosocial development. In W. Damon (Ed.), *Handbook of Child Psychology* (5th ed.) (pp.701–778). New York: Wiley.
- Fabes, R. A., Carlo, G., Kupanoff, K., & Laible, D. (1999). Early adolescence and prosocial/moral behavior I: The role of individual processes. *Journal of Early Adolescence, 19*, 5-16.
- Feingold, A., & Mazzella, R. (1998). Gender differences in body image are increasing. *Psychological Science, 9*, 190-195.
- Feltz, D.L. (1988). Self-confidence and sports performance. *Exercise and Sports Science Reviews, 16*, 423-457.
- Fergusson, D.M., & Horwood, L.J. (2002). Male and female offending trajectories. *Development and Psychopathology, 14*, 159–177.
- Fox, K.R. (2000). The effects of exercise on self-perceptions and self-esteem. In: *Physical Activity and Psychological Well-Being* (pp. 88-117). Edited by S.J.H. Biddle, K.R. Fox and S.H. Boutcher. London: Routledge.

- Fraser-Thomas, J. L., Côté, J., & Deakin, J. (2005). Youth sport programs: An avenue to foster positive youth development. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 10, 19-40.
- Frimer, J., & Walker, L. J. (2008). Towards a new paradigm of moral personhood. *Journal of Moral Education*, 37, 333-356.
- Gruber, J. *Physical activity and self-esteem development in children: a meta-analysis*. In: Stull, G. A., Eckert, H. M., editors. *Effects of Physical Activity on Children* (pp. 30-48). Champaign (IL): Human Kinetics, 1986.
- Harter, S. (1983). Developmental perspectives on the self-system. In P. H. Mussen, & E. M. Hetherington (Eds.), *Handbook of Child Psychology: Vol. 4. Socialization, Personality and Social Development*, 4th ed., pp. 275-385. New York: John Wiley & Sons.
- Harter, S. (1988). *Manual for the Self-Perception Profile for Adolescents*. Denver, CO: University of Denver.
- Harter, S. (1999). *The Construction of the Self: A Developmental Perspective*. New York: Guilford.
- Hildebrandt, V.H., W.T.M. Ooijendijk en M. Hopman-Rock (2008). *Trendrapport Beweging en Gezondheid 2006/2007*. Leiden: tno Kwaliteit van Leven.
- Høst, K., Brugman, D., Tavecchio, L., & Beem, L. (1998). Students' perception of the moral atmosphere in secondary school and the relationship between moral competence and moral atmosphere. *Journal of Moral Education*, 27, 47-70.
- Jackson, S., & Goossens, L. (2006). *Handbook of Adolescent Development*. New York: Psychology Press.
- Jago, R., Anderson, C. B., Buranowski, T., & Watson, K. (2005). Adolescent patterns of physical activity: Differences by gender, day and time of day. *American Journal of Preventive Medicine*, 28, 447-452.

- Junger-Tas, J. (2002). *Preventie Van Antisociaal Gedrag in het Onderwijs*. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Kaplan, H. B. (1975). *Self-Attitudes and Deviant Behavior*. Goodyear, Pacific Palisades, CA.
- Kaplan, H. B. (1980). *Deviant Behavior in Defense of the Self*. Academic Press, New York.
- Kirkcaldy, B. D., Shephard, R. J., & Siefen, R. G. (2002). The relationship between physical activity and self-image and problem behavior among adolescents. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 37, 544-550.
- Klomsten, A. T., Marsh, H. M., & Skaalvik, E. S. (2005). Adolescents' perceptions of masculine and feminine values in sport and physical education: A study of gender differences. *Sex Roles*, 52, 625-636.
- Kolff, M. W., & Leydens, P. J. (1999). *Zelfwaardering bij adolescenten. Een onderzoek naar de psychometrische eigenschappen van de Competentiebelevingsschaal voor Adolescenten*. Doctoraal werkstuk, Universiteit van Leiden, Faculteit Geneeskunde.
- Laible, D. J., Carlo, G., & Roesch, S. C. (2004). Pathways to self-esteem in late adolescence: The role of parent and peer attachment, empathy, and social behaviours. *Journal of Adolescence*, 27, 703-716.
- Larson, R. W. (2000). Toward a psychology of positive youth development. *American Psychologist*, 55, 170-183.
- Leenders, I., & Brugman, D. (2005). Moral/non-moral domain shift in young adolescents in relation to delinquent behaviour. *British Journal of Developmental Psychology*, 23, 65-79.
- Mahoney, J. L. (2000) School extracurricular activity participation as a moderator in the development of antisocial patterns. *Child Development*, 71, 502-516.
- Mahoney, J. L., & Stattin, H. (2000). Leisure activities and adolescent antisocial behavior: the role of structure and social context. *Journal of Adolescence*, 23, 113-127.

- Mutrie, N., & Parfitt, G. *Physical activity and its link with mental, social and moral health in young people*. In: Biddle, S., Sallis, J., & Cavill, N., editors. *Young And Active? Young People and Health-enhancing Physical Activity: Evidence and Implications*. London: Health Education Authority, 1998: 49-68.
- Pate, R.R., Trost, S.G., Levin, S., & Dowda, M. (2000). Ports participation and health-repeated behaviors among US youth. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, *154*, 904-911.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and adolescent self-image*. Princeton, NJ: Princeton University.
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving The Self*. New York: Basic Books.
- Rutten, E. A., Deković, M., Stams, G. J. J. M., Schuengel, C., Hoeksema, J. B., Biesta, G. J. J. (2008). On- and off-field antisocial and prosocial behavior in adolescent soccer players: A multilevel study. *Journal of Adolescence*, *31*, 371-387.
- Rutten, E. A., Stams, G. J. J. M., Biesta, G. J. J., Schuengel, C., Dirks, E., Hoeksema, J. B., (2007). The contribution of organized youth sport to antisocial and prosocial behavior in adolescent athletes. *Journal of Adolescence*, *36*, 255-264.
- Rutten, E. A., Stams, G. J. J. M., Deković, M., Schuengel, C., Hoeksema, J. B., Biesta, G. J. J. (2004). Jeugdsport en morele socialisatie: Effecten van fair-play, sociomoreel redeneren, moreel klimaat en relationele steun van de trainer op anti- en sociaal gedrag in en om het veld. *Pedagogiek*, *4*, 324-341.
- Rutter, M. (1997). Psychosocial resilience and protective mechanisms. *American Journal of Orthopsychiatry*, *57*, 316-331.
- Shavelson, R. J., Hubner, J. J., & Stanton, G. C. (1976). Self-concept: Validation of construct interpretation. *Review of Educational Psychology*, *46*, 407-441.

- Shavelson & Marsh (1986). On the structure of self-concept. In R. Schwarzer (Ed.), *Anxiety and Cognition* (pp. 305-330). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Shields, D. L. L., & Bredemeier, B. J. L. (1995). *Character Development and Physical Activity*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Sonstroem, R. J. (1984). Exercise and self-esteem. *Exercise and Sport Sciences Reviews*, 12, 123-155.
- Sonstroem, R. J. (1997a). Physical activity and self-esteem. In W. P. Morgan (ed.), *Physical Activity and Mental Health* (pp. 127-143). Washington, D. C.: Taylor and Francis.
- Sonstroem, R. J. (1997b). The physical self-system: A mediator of exercise and self-esteem. In R. K. Fox (ed.), *The Physical Self: From Motivation to Well-being* (pp. 3-26). Champaign, Ill.: Human Kinetics.
- Sprott, J.B., & Doob, A.N. (2000). Bad, sad, and rejected: The lives of aggressive children. *Canadian Journal of Criminology*, 42, 123–133.
- Treffers, P. D. A., Goedhart, A. W., Veerman, J. W., Van den Bergh, B. R. H., Ackaert, L. & de Rycke, L. *Competentiebelevingsschaal voor Adolescenten*. Swets & Zeitlinger: Lisse, 2002.
- Twisk, J. W. R. (2001). Physical activity guidelines for children and adolescents. *Sports Medicine*, 31, 617-627.
- Van den Bergh, B., & Marcoen, A. (1999). Harter's self-perception profile for children: Factor structure, reliability, and convergent validity in a Dutch-speaking Belgian sample of fourth, fifth and sixth graders. *Psychologica Belgica*, 39, 29-47.
- Van Hoorn, M., & Weitjens, M. P. (1998). *Zelfwaardering bij adolescenten: Meting met een herziene Nederlandse versie van de Harterschaal*. Doctoraal werkstuk, Universiteit van Leiden, Faculteit Geneeskunde.

- Vazsonyi, A. T., Pickering, L. E., Belliston, L. M., Hessing, D., & Junger, M. (2002). Routine activities and deviant behaviors: American, Dutch, Hungarian, and Swiss youth. *Journal of Quantitative Criminology, 18*, 397-422.
- Veenstra, R. (2006). Heropvoeden van delinquente jongeren met behulp van leeftijdsgenoten. *Tijdschrift voor Criminologie, 48*, 93-96.
- Vilhjalmsson, R. & Kristjansdottir, G. (2003). Gender differences in physical activity in older children and adolescents: The central role of organized sport. *Social Science & Medicine, 56*, 363-374.
- Walker, L. J., & Frimer, J. (2009). Moral Personality Exemplified. In D. Narvaez & D. K. Lapsley. (Eds.) *Personality, Identity and Character: Explorations in Moral Psychology* (pp. 232-255). New York: Cambridge University Press.
- Washburn, J.J., McMahon, S.D., King, C.A., Reinecke, M.A., & Silver, C. (2004). Narcissistic features in young adolescents: Relations to aggression and internalizing symptoms. *Journal of Youth and Adolescence, 33*, 247-260.
- Weir, K & Duveen, G. (1981). Further development and validation of the prosocial behaviour questionnaire for use by teachers. *Journal of Child Psychology & Psychiatry, 22*, 357-374.
- Wendel-Vos G.C.W., W.T.M. Ooijendijk, P.H.M. van Baal, I. Storm, S.M.C. Vijgen, M. Jans, M. Hopman-Rock, A.J. Schuit, G.A. de Wit en W.J.E. Bemelmans (2005). *Kosteneffectiviteit en gezondheidswinst van behalen beleidsdoelen bewegen en overgewicht. Onderbouwing Nationaal actieplan sport en bewegen*. Bilthoven: rivm.
- Zaharopoulos, E., & Hodge, K. P. (1991). Self-concept and sport participation. *New Zealand Journal of Psychology, 20*, 12-16.

Instructie

Voor je ligt een boekje met een aantal korte vragenlijsten. De vragenlijsten gaan over je buitenschoolse activiteiten. Ook worden er vragen gesteld over hoe jij jezelf ziet als persoon.

Allereerst willen we je vragen om op de volgende bladzijde een aantal gegevens in te vullen.

Boven iedere vragenlijst staat wat je moet doen. Het is belangrijk dat je iedere vragenlijst helemaal invult. De antwoorden die je geeft blijven anoniem. Daarnaast zijn er geen goede of foute antwoorden: het gaat erom hoe jij over dingen denkt.

Tijdens de vragenlijsten is het belangrijk dat je niet overlegt met je buurman of buurvrouw: wij zijn namelijk benieuwd naar jouw eigen mening.

Als je klaar bent met het invullen van de vragenlijsten, steek dan je hand op. Wij komen dan het boekje ophalen.

Als je nog vragen hebt, mag je ze altijd stellen. Als er op dit moment geen vragen zijn, wensen wij jullie veel succes met de taken.

Geboortedatum:-.....-.....

Geslacht:

- Man
- Vrouw

Opleidingsniveau:

- VMBO
- HAVO
- VWO – Atheneum
- VWO – Gymnasium

Leerjaar:

- 2^e klas
- 4^e klas

Geboorteland:

- Nederland
- Turkije
- Marokko
- Nederlandse Antillen en Aruba
- Suriname
- Indonesië
- Anders, namelijk

Geboorteland vader:

- Nederland
- Turkije
- Marokko
- Nederlandse Antillen en Aruba
- Suriname
- Indonesië
- Anders, namelijk

Geboorteland moeder:

- Nederland
- Turkije
- Marokko
- Nederlandse Antillen en Aruba
- Suriname
- Indonesië
- Anders, namelijk

Buitenschoolse activiteiten

De volgende vragen gaan over activiteiten waaraan je buiten schooltijd deelneemt.

1. Doe je buiten school aan sport?

Let op! Het gaat hierbij niet alleen om sporten binnen een sportvereniging of bij de sportschool. Ook buiten op een veldje of op straat voetballen, tennissen of basketballen bijvoorbeeld gelden als sport in deze vraag. Als je sport, geef dan ook aan om welke sport(en) het gaat. Zet een kruisje in het vakje dat op jou van toepassing is.

- Ja, namelijk
- Nee

Let op! Heb je bij vraag 1 'nee' geantwoord? Ga dan verder met vraag 6!

2. Hoeveel tijd besteed je gemiddeld per week je aan sport?

- 0 tot 2 uur
- 2 tot 4 uur
- 4 tot 8 uur
- 8 tot 10 uur
- Meer dan 10 uur

3. Is de sportactiviteit waar je de meeste tijd aan besteed een individuele sport (bijvoorbeeld tennis) of een team- of groepssport (bijvoorbeeld voetbal)?

- Individuele sport
- Groepssport

4. Geef van de sportactiviteit waar je de meeste tijd aan besteed aan in hoeverre de volgende stellingen opgaan voor je sportactiviteit. Vul alle drie de stellingen in!

	Ja	Nee
De activiteit vindt plaats met andere jongeren van mijn eigen leeftijd	☐	☐
De activiteit wordt geleid door een volwassene	☐	☐
De activiteit vindt minimaal één keer per week plaats op een vaste tijd	☐	☐

5. In de sportactiviteit waaraan ik deelneem is ...

- Winnen het belangrijkste
- Winnen vooral belangrijk, maar samenwerken ook
- Winnen even belangrijk als samenwerken
- Samenwerken vooral belangrijk, maar winnen ook
- Samenwerken het belangrijkste

6. Wat doe je het liefste in je vrije tijd? Kruis 1 hokje aan

- Televisie kijken, muziek luisteren, gamen, surfen op het internet
- Tijd doorbrengen met vrienden, MSN, chatten
- Studeren, werken
- Sporten
- Optreden, muziek, kunst
- Lezen, schrijven
- Vrijwilligerswerk, kinderen ondersteunen, actief zijn in en/of voor de kerk of moskee
- Anders, namelijk

7. Hoeveel tijd besteed je per week aan de activiteit die je het liefste doet?

- 0 tot 2 uur
- 2 tot 4 uur
- 4 tot 8 uur
- 8 tot 10 uur
- Meer dan 10 uur

8. In hoeverre gaan de onderstaande stellingen op voor deze activiteit? Vul alle drie de stellingen in!

	Ja	Nee
De activiteit vindt plaats met andere jongeren van mijn eigen leeftijd	☐	☐
De activiteit wordt geleid door een volwassene	☐	☐
De activiteit vindt minimaal één keer per week plaats op een vaste tijd	☐	☐

Zo ben ik

In deze vragenlijst word je gevraagd hoe jij jezelf ziet. Hieronder zie je 26 kenmerken op alfabetische volgorde. Sommige van deze kenmerken zullen helemaal niet bij jou passen, andere zijn misschien heel kenmerkend voor wie je bent. Als je niet weet wat een eigenschap betekent, steek dan je hand op en dan leggen wij het aan je uit. Je kunt aangeven hoe jij jezelf ziet door een kruisje te zetten in het vakje van de score die het beste weergeeft hoe goed het kenmerk bij je past.

	Dat ben ik niet	Dat ben ik een beetje	Dat ben ik redelijk	Dat ben ik behoorlijk	Dat ben ik helemaal!
1. Aantrekkelijk	☐	☐	☐	☐	☐
2. Actief	☐	☐	☐	☐	☐
3. Assertief	☐	☐	☐	☐	☐
4. Begripvol	☐	☐	☐	☐	☐
5. Betrouwbaar	☐	☐	☐	☐	☐
6. Creatief	☐	☐	☐	☐	☐
7. Eerlijk	☐	☐	☐	☐	☐
8. Gevoel voor humor	☐	☐	☐	☐	☐
9. Goede manieren	☐	☐	☐	☐	☐
10. Hardwerkend	☐	☐	☐	☐	☐
11. Intelligent	☐	☐	☐	☐	☐
12. Meelevend	☐	☐	☐	☐	☐
13. Mooi	☐	☐	☐	☐	☐
14. Populair	☐	☐	☐	☐	☐
15. Rationeel (meer met je verstand dan met je gevoel)	☐	☐	☐	☐	☐
16. Rechtvaardig	☐	☐	☐	☐	☐
17. Sociaal	☐	☐	☐	☐	☐
18. Spontaan	☐	☐	☐	☐	☐
19. Sportief	☐	☐	☐	☐	☐
20. Stijlvol	☐	☐	☐	☐	☐
21. Verantwoordelijk	☐	☐	☐	☐	☐
22. Vriendelijk	☐	☐	☐	☐	☐
23. Vrijgevig (bereid iets met anderen te delen, iets voor anderen over hebben)	☐	☐	☐	☐	☐
24. Welvarend	☐	☐	☐	☐	☐
25. Zelfstandig	☐	☐	☐	☐	☐
26. Zelfverzekerd	☐	☐	☐	☐	☐

Mensen vinden in verschillende omgevingen vaak andere dingen belangrijk. Zo ben jij waarschijnlijk anders als je op school bent in vergelijking met hoe je in je vrije tijd bent. **Kies uit de lijst van de vorige bladzijde de drie kenmerken uit die het best passen bij hoe jij op school bent en hoe jij in je vrije tijd bent.**

Op school	In mijn vrije tijd
1.	1.
2.	2.
3.	3.

Wat doe ik wel en wat doe ik niet

De volgende 12 vragen gaan over dingen die volgens de wet **niet** mogen. Kruis elke keer het antwoord aan dat het best op jou van toepassing is.

1. Opzettelijk iets van anderen vernielen of beschadigen.

Heb jij dat wel eens gedaan? Nee 1x Vaker dan 1x

2. Iets stelen uit een supermarkt of andere winkel dat minder waard is dan € 10.-.

Heb jij dat wel eens gedaan? Nee 1x Vaker dan 1x

3. Op straat vreemden lastig vallen, beledigen of mee vechten.

Heb jij dat wel eens gedaan? Nee 1x Vaker dan 1x

4. Iemand beroven (bijv. van tas, portemonnee, fiets).

Heb jij dat wel eens gedaan? Nee 1x Vaker dan 1x

5. Opzettelijk de straat bevuilen door flessen kapot te smijten, vuilniszakken open te trappen enz.

Heb jij dat wel eens gedaan? Nee 1x Vaker dan 1x

6. Thuis geld stelen.

Heb jij dat wel eens gedaan? Nee 1x Vaker dan 1x

7. Een soort wapen (zoals een mes, knuppel enz.) bij je dragen voor het geval het nodig zou zijn in een gevecht.

Heb jij dat wel eens gedaan? Nee 1x Vaker dan 1x

8. Iets stelen uit de supermarkt of andere winkel dat meer waard is dan €10,-.

Heb jij dat wel eens gedaan? Nee 1x Vaker dan 1x

9. Een brandje stichten (bijv. in een vuilcontainer).

Heb jij dat wel eens gedaan? Nee 1x Vaker dan 1x

10. Iets stelen op school.

Heb jij dat wel eens gedaan? Nee 1x Vaker dan 1x

11. Iemand te pakken nemen, door te slaan, schoppen enz.

Heb jij dat wel eens gedaan? Nee 1x Vaker dan 1x

12. Inbreken in een huis, gebouw of auto.

Nee 1x Vaker dan 1x

De volgende twee vragen gaan over alcohol en drugsgebruik.

13. Drink je wel eens alcohol?

- Nooit
- Soms
- Regelmatig
- Minimaal 1x per week 6 glazen alcohol op een dag

14. Gebruik je wel eens drugs?

- Nooit
- 1 of 2 keer gebruikt
- Af en toe
- Regelmatig

Wat doe je?

Kruis ieder keer het vakje aan van het antwoord dat het beste bij jou past.

	nooit	soms	meestal	altijd
1. Als er ruzie is, probeer ik daar wat aan te doen.	☐	☐	☐	☐
2. Als iemand wat van mij wil lenen, vind ik dat goed.	☐	☐	☐	☐
3. Ik wil dat iedereen mee kan doen als ik iets leuks ga doen samen met anderen.	☐	☐	☐	☐
4. Wanneer iemand zich pijn heeft gedaan, wil ik meteen helpen.	☐	☐	☐	☐
5. Als ik iets verkeerd heb gedaan, zeg ik zo snel mogelijk dat het mij spijt.	☐	☐	☐	☐
6. Als ik iets lekkers heb gekocht, deel ik dat graag met een vriend of vriendin.	☐	☐	☐	☐
7. Ik houd rekening met de gevoelens van anderen.	☐	☐	☐	☐
8. Wanneer ik vervelend bezig ben, stop ik daar mee als iemand dat vraagt.	☐	☐	☐	☐
9. Wanneer iemand wat laat vallen, raap ik dat graag op voor diegene.	☐	☐	☐	☐
10. Ik geef graag complimentjes aan anderen als ze iets moeilijks hebben gedaan.	☐	☐	☐	☐
11. Als iemand een fout heeft gemaakt, laat ik graag merken dat dit niet zo erg is.	☐	☐	☐	☐
12. Ik help graag anderen wanneer zij iets nog niet zo goed kunnen.	☐	☐	☐	☐
13. Als iemand ziek is, sta ik meteen klaar om te helpen.	☐	☐	☐	☐
14. Ik doe graag iets samen met anderen.	☐	☐	☐	☐
15. Als iemand verdriet heeft, ben ik de eerste die gaat troosten.	☐	☐	☐	☐
16. Als er wat opgeruimd moet worden, sta ik meteen klaar om te helpen.	☐	☐	☐	☐
17. Als ik iets voor iemand moet doen, dan doe ik dat snel en goed.	☐	☐	☐	☐
18. Wanneer iemand een goede prestatie levert, laat ik mijn waardering blijken.	☐	☐	☐	☐
19. Ik ruim uit mijzelf de troep van anderen op.	☐	☐	☐	☐
20. Ik gedraag mij sportief in sport en spel.	☐	☐	☐	☐